OSTEOLOGISK ANALYS

GOTLAND. FRÖJEL SN

Bottarve 1:11
Lärarbostaden. Maj. 1998

Carola Liebe-Harkort
Osteolog
1998/1999

This essay deals with a human bonematerial from Fröjel, Gotland, Sweden. The bonematerial is dated back to 11-th century. 43 skeletons, excavated 1998, are analysed. The analys includes, besides sex and age estimations, pathological changes and tooth status.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING 5

2. MATERIAL 5

3. METOD 5

3.1 Könsbedömning 6

3.2 Åldersbedömning 7

3.3 Kroppslängdsberäkning 7

3.4 Patologiska och övriga skelettförändringar 8

3.5 Tandstatus 9

3.6 Övrigt 11

4. RESULTAT 11

5. REFERENSER 25

6. ANALYS AV SKELETTMATERIALET 28

6.1. ANL. 1A 28

6.2. ANL. 1B 27

6.3. ANL. 1C 28

6.4. ANL. 2 30

6.5. ANL. 3 32

6.6. ANL. 4 33

6.7. ANL. 6 35

6.8. ANL. 9 37

6.9. ANL. 10 38

6.10. ANL. 11 38

6.11. ANL. 11B 39

6.12. ANL. 12 41

6.13. ANL. 13 43

6.14. ANL. 14 44

6.15. ANL. 15 46

6.16. ANL. 16 48

6.17. ANL. 17 50

6.18. ANL. 18 **52**

6.19. ANL. 19 **53**

6.20. ANL. 20 **55**

6.21. ANL. 21 **56**

6.22. ANL. 22 **57**

6.23. ANL. 23 **59**

6.24. ANL. 24 **61**

6.25. ANL. 25 **63**

6.26. ANL. 26 **65**

6.27. ANL. 27 **67**

6.28. ANL. 28 **68**

6.29. ANL. 29 **69**

6.30. ANL. 30A **69**

6.31. ANL. 30B **69**

6.32. ANL. 31 **69**

6.33. ANL. 32A **69**

6.34. ANL. 32B **69**

6.35. ANL. 33 **69**

6.36. ANL. 35 **69**

6.37. ANL. 36 **69**

6.38. ANL. 36B **69**

7. APPENDIX **69**

1. INLEDNING

Som ett led i projektet Fröjel Discovery Programme genomfördes under ledning av docent Dan Carlsson seminariegrävningar för arkeologistuderande vid Högskolan på Gotland under maj månad 1998 i Fröjel socken strax invid lärarbostaden. Strax väst/sydväst om lärarbostaden påträffades under en provgrävning 1990 resterna efter sju individer begravda i träkistor. Detta gav anledning till att tro att platsen är kyrkogården till en tidig kyrka i Fröjel och 1998 års grävning genomfördes norr om lärarbostaden i syfte att söka rester efter denna. Hamnen vid Fröjel har, med en höjdpunkt under 1000-talet, varit i funktion under 600-1100 tal. Den nuvarande kyrkan vid Fröjel är från mitten av 1100-talet (Carlsson 1997).

Vid 1998 års grävning framkom ett 40-tal skelett placerade med huvudet i väster (förutom en individ som begravts med huvudet i öst) stolphål samt rester efter en stenkonstruktion (två rader kantställda stenar) vilken har tolkats som en avgränsning för kyrkogården.

2. MATERIAL

Materialet består av de ca 43 individer som grävdes fram under seminariegrävningen i maj månad 1998. Dessa skelett har analyserats osteologiskt av författaren. Tonvikten i analysen har legat på, förutom att försöka fastställa ålder och kön, att studera sjukdomar och andra företeelser som kan ge upphov till skelettförändringar. För varje enskild individ har dessutom tandmaterialet noggrant undersökts vad det gäller tandslitage, karies, tandsten samt för käkbenet inflammatoriska förändringar.

Skelettmaterialet visade sig vara mycket fragmenterat och poröst vilket har försvårat den osteologiska undersökningen. En köns- och åldersbedömning har i de flesta fall varit möjlig att göra medan en kroppslängdsberäkning för varje enskild individ inte har kunnat utföras på mer än sju individer. Flera individer ser dock ut att ha varit relativt högresta då rörbenen i flera fall ser ut att vara långa. Den estimerade kroppslängden är den längd som individen hade som maxlängd, vilket innebär att den för äldre personer inte stämmer överens med längden vid dödstillfället. Detta därför att kotraden vid högre ålder trycks ihop på grund av en insjunkning av kotkropparna (Furuhjelm 1979:128).

I appendixet längst bak i rapporten redovisas det skelettmaterial som inte har kunnat hänvisas till någon specifik anläggning. Samtliga foton i rapporten är tagna av docent Dan Carlsson.

3. METOD

För varje gravläggning med respektive skelett har samtliga påträffade ben, där så varit möjligt, bestämts till benslag, sida och del av ben. Flera av gravarna är skadade och omrörda varvid övertalighet av benslag kan förekomma i flertalet gravar. Könsbedömning för vuxna individer har utförts om så varit möjligt utifrån de könskriteria som påträffats. För yngre individer utförs ingen könsbedömning då det inte är förräns i puberteten som dessa könskaraktärer börjar utvecklas. En åldersbedömning har gjorts där så varit möjligt utifrån antal ålderskriteria som påträffats. Där de långa rörbenen inte varit alltför fragmenterade eller skadade har en kroppslängdsberäkning utförts på vuxna individer. Benlistor över samtliga påträffade benelement med dess fragmenteringsgrad för varje enskilt skelett redovisas i en från rapporten separat bilaga. Skador och andra skelettförändringar har noterats i de fall där de har påträffats. Fragmenteringen av skelettmaterialet har dock försvårat möjligheten att upptäcka eventuella förändringar.

Latinska ord som använts ofta i denna rapport återfinns i ordlistan nedan. Övriga begrepp översätts i sitt sammanhang.

Alveol: Tandhålet i käkbenet där tanden sitter i.
Anterior: Riktad framåt.
Canin: Hörntand.
Diafys: Mittskaft på rörben.

Distal: Liggande på avstånd. Betecknar på extremiteterna ett läge som jämfört med ett annat ligger längre ifrån bålen. Motsats till proximal.
Incisiv: Framtand.
Inferior: Undre.
In situ: På plats.
Lateral: Belägen på sidan.
Medial: Orienterad mot mitten.
Molar: Bakre kindtand.
Patologi: Läran om sjukdomar.
Peri mortem: Omkring tidpunkten för individens död.
Posterior: Riktad bakåt.
Post mortem: Efter individens död.
Premolar: Främre kindtand.
Pre mortem: Före individens död.
Proximal: Närmast. Betecknar på extremiteterna ett läge som jämfört med ett annat ligger närmare bålen. Motsats till distal.
Superior: Övre.

3.1 Könsbedömning

Könsbedömningarna i denna rapport har utgått ifrån kranium, bäckenben, lårben samt överarmsben.

För könsbedömning av kranium har Ascadi & Nemeskeri (1970) använts. Vidare har Phenice (1969) använts för könsbedömning av blygdbensfogen (*symphysis pubica*), Biukstra & Ubelaker (1994) för vinkeln (*incisura ischiadica major*) mellan tarmben och sittben samt Milner (1992) för studium av fåran under ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*sulcus preauricularis*). För hålet mellan sitt- och blygdben (*foramen obturatum*) har Brothwell (1981) använts. Pearson´s (1917-19) och Dwight´s (1905) graderingsskala har använts för lårbenets- resp. överarmsbenets) vertikala mått på ledhuvudet (*caput femoris*- respektive *caput humerus*) samt epicondylbredden *distalt* på både lårben och överarmsben. Graderingsskalan visar att dessa är betydligt större hos män än hos kvinnor. Mått är tagna på vänster ben. Endast i de fall där det vänstra benet har varit alltför fragmenterat har mått på höger ben tagits. Detta har markerats med ett *.

Vad det gäller höftben och korsben (*pelvis*) så är kvinnans bäcken format och anpassat till barnafödande vilket t. ex. innebär att kvinnans bäckenöppning samt vinkeln mellan tarm- och sittben är vidare än mannens och att hålet mellan sitt- och blygdben är mer triangulärt hos kvinnan och mer ovalt hos mannen. I övrigt så är i allmänhet mannens skelett grövre och bastantare.

En redovisning för varje enskild könskaraktär redovisas för respektive skelett enligt ovanstående nämnda referenser där den lägre siffran indikerar kvinnligt kön, den högre manligt kön. Där den enskilda könskaraktären för respektive skelett saknas eller är alltför fragmenterad markeras detta med ett - . Där alltför få könskriterier varit tillgänglig för en könsbedömning har en sådan inte utförts.

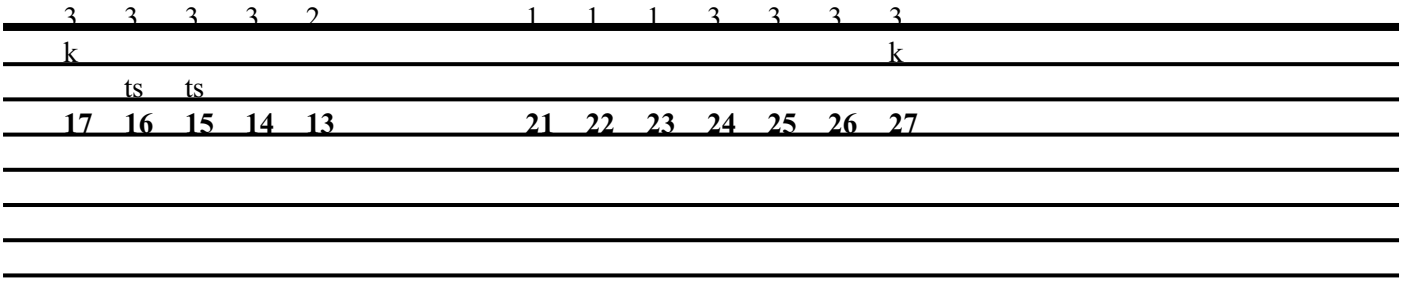
3.2 Åldersbedömning

Åldersbedömningarna i denna rapport har för skelettalt vuxna individer utgått ifrån tandslitage samt utseende på blygdbensfogen på blygdbenet och ledytan på tarmbenet mot korsbenet.
För yngre individer har åldersbedömningen utgått ifrån graden av sammanväxning (*fusionering*) av de olika benelementen samt tändernas grad av utveckling och frambrott.

För åldersbedömningarna har Gray (1973) använts vad det gäller rörbenen och deras sammanväxningsstadier samt Ubelaker (1989) för tändernas grad av utvecklig och frambrott. Vidare har Buikstra & Ubelaker (1994) använts för bedömning av ledytan (*facies auricularis*) på tarmbenet för korsbenet samt Brooks & Suchey (1990) för utseende på blygdbensfogen (*symphysis pubica*). Vad det gäller tandslitage har Brothwell (1981) använts.

ledyta. Korsbenet saknas dock varvid en jämförelse inte kan göras.

Tandstatus:

Överkäke (*Maxilla*): *Alveoloer* för visdomständerna, 18 och 28, samt för *incisiver* och *canin* på höger sida finns. Tänderna har förlorats *post mortem*.. Lindrig grad av tandsten på den andra *premolaren* , 15, och på den första *molaren*, 16, på höger sida. Kariesangreppet på den andra *molaren*, 17, på höger respektive vänster sida, 27, ses *distalt* på nacken. Snett tandslitage inåt, *lingualt*., dvs. emaljen finns kvar i större utsträckning *buccalt*.

Underkäke (*Mandibula*): Underkäken saknas. Inga lösa tänder har påträffats.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Två delar av knäskål samt en del av skenben med en sammanlagd vikt av 9 gram samt en lös visdomstand från överkäken. Tanden har en 3 i slitage och nack-karies.

6.32. ANL. 31

Kön: Kvinna
Ålder: 35-44 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2101 gram

Ett fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kropps-längdsberäkning inte har kunnat utföras. Ben som saknas är flertalet tåben, ett mindre antal fingerben, ett av handrotsbenen, flertalet hals- och bröstkotor samt samtliga ländkotor, de båda blygdbenen samt flera revben. Bäckenbenen och korsbenet kvarstår endast som fragment.

Kraniet är krossat och inte komplett. Hela under- och överkäken saknas samt flertalet tänder från både över- och underkäke. Könsbedömningen har utförts utifrån könskaraktärer på kraniet,
höger tarmben samt mått tagna på lårben samt överarmsben. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån utseendet på ledytan på tarmbenet då övriga ålderskriteria saknas.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna. Runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 3
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -

kopplat till en skada, infektion eller utgöra en åldersbetingad förändring. Påträffas oftast i leder exempelvis i ryggraden. *Osteofytbildning* uppstår i nästan samtliga fall. Likaså kan *eburnation* ibland ses i kombination med *osteoartritiska* förändringar.

Osteofytbildning: (även kallad *lipping*). Pålagring av nybildat ben som normalt påträffas där ligament fäster mot ben. Anses var en ålders- och aktivitetsrelaterad förändring.

Schmorl´s nodes: Större hål på kotkropparna. Orsakas av att brosket mellan kotorna pressas samman, troligen på grund av en hög belastning av skelettet. Uppträder ofta i kombination med andra ledförändringar såsom till exempel*osteofytbildning.*

Insjunkna kotkroppar: Orsakad av en sammanpressning av kotkropparna, troligen på grund av en hög belastning av skelettet.

Eburnation: Syns som en blankpolererad yta på ledytor orsakad av att ben nött mot ben på grund av en nedbrytning av ledbrosket. Uppstår ofta i kombination med övriga *osteoartritiska* förändringar.

Icke metriskt särdrag: Skelettala variationer som kan påträffas på kraniet eller övriga benelement. Variationer som inte alla individer har. Kan på kraniet exv. vara extra ben som uppstår i skallsömmarna.

Platymeri: *Platymeri* innebär en *anterior-posterior* tillplattning på den övre delen av skaftet på lårbenet. Till *platymeri* lämnas olika förklaringar bl. a. av Townsley (1946:85-88) som hävdar att det har sina sjukliga orsaker i ledsjukdomar som kommer från skador samt infektioner eller att det rör sig om ren ålderssymptom. Cameron (1934:272 ff) hävdar däremot att företeelsen är ett resultat av en alltför hög påfrestning på lårbenet under barndomen och i ett tidigt vuxet stadium medan Buxton (1938:31-36) hävdar att det är brist på kalcium och vitaminer som orsakar en avsaknad av benvävnad. I arkeologiskt material brukar *platymeri* ibland sammanställas med huksittande (Brothwell 1981:89). Två mått använts för uträkning av *platymeriskt* index: Ett *anteriort-posteriort* samt ett *transversalt* mått taget strax under den lilla vändknölen. Uträkningsformeln för *platymeri* är det *anterio-posteriora* måttet multiplicerat med 100 dividerat med det *transversala* måttet. Index under 84.9 indikerar *platymeri* (Brothwell 1981:88).

Periodontal förändring: En inflammatorisk förändring i över- och/eller underkäken som innebär att käkbenet tillbakabildas och frilägger tandhalsarna. Ett senare skede av *periodontal* förändring är tandlossning.

Abcess: En inflammatorisk förändring i käkbenet orsakad av en varbildning. Ses som ett hål, en dräneringskanal, i käkbenet som synliggör en eller flera rötter. Uppstår ofta i kombination med *periodontal* förändring och kraftigt tandslitage.

Karies: Angrepp på tänderna som orsakas av en bakteriell syrafrätning av tandens emalj och *dentin*. Karies är en kostrelaterad sjukdom som uppstår om man äter kolhydratisk föda. Kariesangrepp är störst i samband med frambrottet av mjölk- och permanenta tänder för att sedan öka med stigande ålder på grund av att ytan på roten blottlägges (Bra Böckers Stora Läkar Lexikon 1994:140-142).

Tandsten: Består av bakteriellt avstötta vävnadsrester som fälls ut från saliven eller från vätskan som sipprar ur tandköttsfickan. Tandsten bidrar till tandköttsinflammation och tandlossning då tandsten samlar mer bakterier än den rena tandytan (Bra Böckers Stora Läkar Lexikon 1994:81).

Tandslitage: *Abrasion* (tand mot främmande föremål) och *attrition* (tand mot tand) är två avgörande faktorer för tandslitage. Tandslitage vad det gäller abrasion var större under paleoliticum och mesolitikum då kosten bl.a. bestod av mer svårtuggad föda än under neoliticum. Karies och tandsten har dock ökat i och med förändringen av födointaget som skedde i och med jordbrukets införande (Iscan & Kennedy 1989:276).
Emaljhypoplasier: Ses som fåror som löper över tänderna orsakade av t.ex. näringsbrist under uppväxten.

3.5 Tandstatus

För varje skelett har tandmaterialet undersökts och där karies och tandsten har påträffats har detta noterats. Samma gäller för tandslitaget där det för varje tand har givits en siffra som representerar graden av slitage enligt Turner et al. (1991: 26-27):

0. Ingen nötning. Påträffas enbart hos tänder som ännu inte brutit fram eller håller på att bryta fram.
0-1. Nötning syns med förstoringsglas på en eller fler *cuspar* på det *occlusala* planet.
1. *Dentin* är synlig på en eller fler *cuspar*, något som inträffar tidigare på *incisiver* än på övriga tänder.
2. *Cusparna* är bortnötta. *Incisiver* graderas med 2 om det mesta av kronmassan är borta.
3. Sekundärt *dentin* är synlig. *Incisivernas* kronor är för det mesta bortnötta.
4. Rotstump. All eller det mesta av *emaljen* är borta.

Kariesangrepp ses normalt antingen på tuggytan (den *occlusala* ytan), på nacken på sidan mot läpparna för framtänder och hörntänder och mot kinden för främre och bakre kindtänder (den *labiala* - respektive*buccala* sidan) samt mot tungan (den *linguala* sidan) eller på nacken mellan tänder antingen mot eller från mittlinjen (*mesialt* respektive *distalt*) (Brothwell 1981:155)

Graden av tandstensbildning samt inflammatorisk förändring redovisas enl. Brothwell (1981).

De permanenta tänderna registreras i rapporten enligt den internationella beteckningen FDI (Federation Dentaire Internationelle). 11-18 är tänderna i överkäken på den högra sidan, 21-28 är tänderna i överkäken på den vänstra sidan, 31-38 är tänderna i underkäken på den vänstra sidan och 41-48 tänderna i underkäken på den högra sidan. För en mer utförligare beskrivning, se nedan.

11 står för den första framtanden (*incisiven*) i höger överkäke (*maxilla*), 12 för den andra framtanden i höger överkäke, 13 för hörntanden (*caninen)* i höger överkäke, 14 för den första främre kindtanden (*premolaren*) i höger överkäke, 15 för den andra främre kindtanden i höger överkäke, 16 för den första bakre kindtanden (*molaren*) i höger överkäke, 17 för den andra bakre kindtanden i höger överkäke och 18 för den tredje bakre kindtanden i höger överkäke. 21 står för den första framtanden i vänster överkäke, 22 för den andra framtanden i vänster överkäke, 23 för hörntanden i vänster överkäke, 24 för den första främre kindtanden i vänster överkäke, 25 för den andra främre kindtanden i vänster överkäke, 26 för den första bakre kindtanden i vänster överkäke, 27 för den andra bakre kindtanden i vänster överkäke och 28 för den tredje bakre kindtanden i vänster överkäke. 31 står för den första framtanden i vänster underkäke (*mandibula),* 32 för den andra framtanden i vänster underkäke*,* 33 för hörntanden i vänster undekäke, 34 för den första främre kindtanden i vänster underkäke*,* 35 för den andra främre kindtanden i vänster underkäke, 36 för den första bakre kindtanden i vänster underkäke, 37 för den andra bakre kindtanden i vänster underkäke och 38 för den tredje bakre kindtanden i vänster underkäke. 41 står för den första framtanden i höger underkäke, 42 för den andra framtanden i höger underkäke, 43 för hörntanden i höger underkäke, 44 för den första främre kindtanden i höger underkäke, 45 för den andra främre kindtanden i höger underkäke, 46 för den första bakre kindtanden i höger underkäke, 47 för den andra bakre kindtanden i höger underkäke och 48 för den tredje bakre kindtanden i höger underkäke.

I praktiken ser då ett sådant schema ut enligt följande:

18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**		**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**

Presentation av tandmaterialet kommer att redovisas tillsammans med genomgången av skelettmaterialet för respektive individ. Vid avsaknad av tand kommer platsen för den i schemat att lämnas tom. Nedan ges ett exempel på hur tandmaterialet presenteras för de *maxillara*
(tillhörande överkäken) tänderna respektive de *mandibulara* (tillhörande underkäken) tänderna vad det beträffar graden av tandslitage samt karies (k) och tandsten (ts) där detta har noterats.

Nedan ges ett exempel på hur detta kan se ut:

2	4	3	3	2	2	2	2		2	2	2	3	3	3	4	2
	k															
															ts	
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**		**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**
	ts															
													k			
2	3	3	3	2	2	2	2		1	2	2	2	3	3	3	2

Där enbart lösa tänder har påträffats och där käkbenen saknas eller är alltför fragmenterade har ett tandschema inte använts för att presentera tandmaterialet. Tänderna kommer istället att redovisas som tillhörande över- respektive underkäke.

Mjölktänder registreras enligt samma beteckning, FDI, som de permanenta där 51-55 är tänderna i överkäken på den högra sidan, 61-65 tänderna i överkäken på den vänstra sidan, 71-75 tänderna i underkäken på den vänstra sidan och 81-85 tänderna i underkäken på den högra sidan. För en mer utförligare beskrivning, se nedan.

51 står för den första framtanden i höger överkäke, 52 för den andra framtanden i höger överkäke, 53 för hörntanden i höger överkäke, 54 för den första bakre kindtand i höger överkäke och 55 för den andra bakre kindtanden i höger överkäke. 61 står för den första framtanden i vänster överkäke, 62 för den andra framtanden i vänster överkäke, 63 för hörntanden i vänster överkäke, 64 för den första bakre kindtanden i vänster överkäke och 65 för den andra bakre kindtanden vänster överkäke. 71 står för den första framtanden i vänster underkäke 72 för den andra framtanden i vänster underkäke, 73 för hörntanden i vänster underkäke, 74 för den första bakre kindtanden i vänster underkäke och 75 för den andra bakre kindtanden i vänster underkäke. 81 står för den första framtanden i höger underkäke, 82 för den andra framtanden i höger underkäke, 83 för hörntanden i höger underkäke, 84 för den första bakre kindtanden i underkäke och 85 för den andra bakre kindtanden i höger underkäke.

Mjölktänderna kommer inte att presenteras på liknande sätt som de permanenta. Detta därför att de har påträffats tillsammans med permanenta tänder vilket innebär att ovanstående schema inte kan praktiseras. De kommer istället att redovisas tillsammans med de permanenta tänderna under avsnitt för över- respektive underkäke.

För samtliga tänder kallas tuggytan för den *occlusala* ytan. För fram- och hörntand kallas ytan mot läpparna den *labiala* ytan. För de främre och bakre kindtänderna kallas ytan mot kinden den *buccala* ytan. För samtliga tänder kallas ytan mot tungan den *linguala* ytan. Ytan som vetter mot mittlinjen kallas den *mesiala* ytan och den från mittlinjen den *distala* ytan. Tandhålet i käken heter *alveol. Cuspar* är respektive tands olika ytor på den *occlusala* ytan.

3.6 Övrigt

Under denna rubrik kommer övertalighet av benslag för respektive individ att presenteras, dvs. ben som inte tillhör individen.

4. RESULTAT

I denna osteologiska undersökning har ca 43 skelett av människa analyserats. Av dessa är ca nio yngre individer. I samtliga 29 fall där en könsbedömning varit möjlig att utföra har individerna varit av kvinnligt kön. För yngre individer görs ingen könsbedömning. Orsaken till att könsbedömningar inte har kunnat göras på övriga vuxna individer beror på att skeletten varit alltför fragmenterade och inkompletta och att könsindikerande skelettelement har saknats. I några fall har könsindikerande benslag uppvisat både kvinnliga och manliga könskaraktärer varvid en könsbedömning inte har kunnat utföras. Åldersfördelningen för vuxna individer ligger mellan 25 - 60 + år. Flera individer har nått en relativt hög ålder. De yngre individerna är alltifrån spädbarn till 9 -10 år gamla. Flera barn har endast uppnått en mycket låg ålder.

En kroppslängdsberäkning har endast kunnat utföras på sju individer varvid en medellängd inte har beräknats. Medellängden för kvinnor i Danmark och i Norge under vikingatiden var dock 156 - 162 cm (During1996:70). Medellängden kan ge information om en populations hälsotillstånd då den är avhängig av både ärftliga och yttre faktorer vad det gäller t.ex. kost och hygien (During 1996: 68). Under vikingatiden var medellängden för män 172 cm dvs. något högre än under medeltiden då den för män var 168 cm. Idag har kvinnor en medellängd på 166 - 167 cm och männen 179 - 180 cm (During 1996:68). Kroppslängden för de sju individerna i denna rapport visar en längd på 149 - 168 cm +- 3-4 cm.

För en sammanställning av samtliga individer vad det gäller kön, ålder och kroppslängd, se sid 22.

Nedan följer en sammanställning över patologiska och övriga skelettförändringar respektive tandstatus. För en utförligare beskrivning hänvisas till kap. 7: Analys av skelettmaterialet.

Patologiska och övriga skelettförändringar:

Anl. 1A: Har inte påträffats.

Anl. 1B: Både höger och vänster överarmsben har på leddelen i armbågen ett hål rakt i genom benet. Detta är ett icke metriskt särdrag som oftare påträffas hos kvinnor än hos män.

Anl. 1C: Har inte påträffats.

Anl. 2: Vänster överarmsben har på den nedre delen av skaftet en bensporre som skulle kunna vara ett resultat av en läkt fraktur.

Anl. 3: Har inte påträffats.

Anl. 4: Höger lårbenshuvud har en porig och något utvidgad grop. Både höger och vänster lårben har något böjda skaft. Höger tarmben har en småporig ledyta , där lårbenshuvudet fäster, med benutväxter längs kanterna.

Anl. 6: Lindriga ledförändringar i ryggraden. Vänster nyckelben har ett litet hål, ca. 2 mm djupt på sidan mot bröstbenet. Vänster strålben har ett förändrat skaft på den övre delen som skulle kunna vara ett resultat av en felläkt fraktur. Både vänster och höger lårben uppvisar en tillplattning av skaftet. I arkeologiska sammanhang sammanställs detta ibland med huksit tande.

Anl. 9: Har inte påträffats.

Anl. 10: Har inte påträffats.

Anl. 11: Lindriga ledförändringar i ryggraden.

Anl. 11B: Har inte påträffats.

Anl. 12: Lindriga ledförändringar i ryggraden. Vänster nyckelben, höger och vänster lårben samt höger knäskål uppvisar benutväxter på flera muskelfästen. Vänster språngben uppvisar ett litet hål på halsen av benet. Ett icke metriskt särdrag.

Anl. 13: Lindriga till måttliga ledförändringar i ryggraden. Tre av bröstkotorna uppvisar stora hål på kotkropparna. Samtliga har insjunkna kotkroppar. Den sista ländkotan påträffades sam manvuxen med korsbenet.

Anl. 14: Har inte påträffats.

Anl. 15: Flera benelement såsom t. ex. ben från händer och fötter samt vänster lår- och skenben synes ha reumatiska förändringar

Anl. 16: Vänster skenben har en bensporre på den nedre delen av skaftet som skulle kunna vara ett resultat av en fraktur.

Anl. 17: Vänster tinningsben har en liten oval knöl på fjälldelen som kan vara en godartad tumör.

Anl. 18: Har inte påträffats.

Anl. 19: Har inte påträffats.

Anl. 20: En av halskotorna har en småporig ledyta på utskotten och på kotkroppen.

Anl. 21: Har inte påträffats.

Anl. 22: Vänster armbågsben har en bullig nedre ledyta strax under armsbågsbenets utskott.

Anl. 23: Höger nyckelben har på sidan som ledar mot bröstbenet ett tillplattat och förtjockat skaft. Skulle kunna härstamma från en fraktur vilket resulterat i att brottytorna inte läkt korrekt. På ett av fingerbenen syns spår av den bronsring som arkeologerna påträffade.

Anl. 24: Omfattande ledförändringar i ryggraden. Vänster armsbågs- och strålben uppvisar förändrade skaft på den nedre delen. Dessa skador skulle kunna vara ett resultat av en parerskada, dvs. en skada som uppstår då individen t. ex. försökt ta emot ett fall med armen. Korsbenet på den högra sidan har växt ihop med tarmbenet. En förändring som skulle kunna bero på en infektion i de inre organen eller i tarmarna, en ärftlig förändring som förbenat korsbenet med tarmbenet. Knäleden är något förändrad med benutväxter på både lår- och skenben.

Anl. 25: Måttliga ledförändringar i ryggraden. Både höger och vänster strålben har en tillplattad ledyta för bicepssenan.

Anl. 26: Måttliga ledförändringar i ryggraden.

Anl. 27: Har inte påträffats.

Anl. 28: Har inte påträffats.

Anl. 29: Har inte påträffats.

Anl. 30A: Halskotorna uppvisar måttliga ledförändringar.

Anl. 30B: Höger tarmben har en förändrad ledyta för korsbenet. Ytan är starkt uppluckrad och hålig.

Anl. 31: Har inte påträffats.

Anl. 32A: Måttliga ledförändringar i ryggraden. Vänster armsbågsben och höger skenben har benutväxter på den övre delen av benet.Vänster knäskål har en benutväxt som sticker ut från den bakre ytan.

Anl. 32B: Det vänstra armsbågsbenet har en reducerad nedre ledyta, som ledar i handleden. Det första mellanhandsbenet på vänster sida har benutväxt och en småporig yta på leddelen i handleden.

Anl. 33: Samtliga bröstkotor har något insjunkna kotkroppar.

Anl. 35: Vänster överarmsben har ett litet hål rakt igenom den nedre leddelen, ett icke metriskt särdrag, en skelettal variation som oftare påträffas hos kvinnor. Ett av mellanhandsbenen och ett av fingerbenen har förändrade ledytor. Höger lårben uppvisar en tillplattning av övre delen av skaftet. I arkeologiskt sammanhang sammanställs detta ibland med huksittande. Höger skenben synes ha drabbats av enfraktur då en lös del av skaftet uppvisar en bensporre.

Anl. 36: Flertalet halskotor har små poriga och insjunkna kotkroppar. Höger eller vänster nyckelben har en mycket platt och utdragen leddel mot skulderbladet. Både höger och vänster lårben uppvisar en tillplattning på den övre delen av skaftet. I arkeologiska sammanhang sam manställs detta ibland med huksittande.

Anl. 36B: Sömmen mellan höger och vänster sida av pannbenet, som normalt växer ihop runt 2 - årsåldern, har inte växt ihop.

Flertalet av de ledförändringar, *arthroser,* eller andra förekommande skelettförändringar som noterats bland de undersökta individerna är uppkomna genom bl. a. fysisk tung belasting av skelettet vilket har resulterat i förändringar i bl. a. ryggraden. Flertalet vuxna individer har haft allt från lindriga till mycket starkt uttalade förändringar i ryggraden. Skador av detta slag är bland de vanligast förekommande i ett arkeologiskt skelettmaterial och har även noterats på svenska stenåldersmaterial (During 1996: 78). Dessa förändringar har påträffats som benutväxter på bland annat kotor (som kan orsaka nervrotssammanpressning vilket kan ge upphov till kraftiga smärtor), porositet på kotkropparna samt på revbenen ansträngda ledutskott för kotorna. *Artroser* kan uppstå utan känd orsak och är då en primär förändring. Motsatsen till primär förändring är en sekundär förändring som innebär att förändringen är uppkommen genom en skada på leden t. ex. vid onormal belastning av skelettet.

Ledbrosket som normalt är glänsande och slät blir redan vid tidig *atrosförändring* matt, ojämn och trådig. I en del fall sker sedan en fortskridande broskförstöring. Vid fortsatt förstöring kan det underliggande benet komma att blottläggas. I och med detta stimuleras reparationsprocessen som medför benutväxter, *osteofyter*. Med tiden uppkommer deformationer p. g. a. att cystbildning och benkollaps uppstår som i sin tur ökar ledförstörelsen. *Artroser* drabbar sällan yngre individer och skall särskiljas från det normala åldrandet då de biokemiska förändringarna är annorlunda i en *artros* än de åldersrelaterade. *Artroser* orsakas av flera olika faktorer bl. a. såsom genetiska, mekaniska samt genom belastning som i sin tur ofta orsakar smärta vid belastning eller rörelse och i många fall rörelseinskränkning (Lindgren & Svensson 1996:239).

Ledförändringar har även påträffats i höft och knäled samt på hand- finger- fot- och tåben med bl. a. benutväxter och ansträngda ledytor. Orsaken till de förslitna lederna med benutväxter och ligament som förbenats kan även vara rent åldersbetingat, dvs. vara *osteoporotiska* förändringar. *Osteoporos* innebär att benmassan minskar vilket medför ökad frakturrisk som i sin tur ökar med stigande ålder. Kotkroppskompression är den vanligaste formen av *osteoporosis* och medför att kotorna sjunker ihop, mer uttalat framtill och i bröstregionen. I ländryggen kan även en förskjutning av ryggen förekomma som ett resultat av att hela

kotor trycks ihop. *Osteoporos* drabbar främst kvinnor på grund av att kvinnors benmassa är lägre än männens och att kvinnor dessutom i allmänhet lever längre än männen. Under de första 20 åren anläggs 90 % av benmassan för att vid 30 - årsåldern ha nått som högts för att därefter sjunka. Under medelåldern förloras 0.5 % av benmassan årligen. För kvinnor än denna siffra högre då benförlusten ökar till 1-4 % per år p. g. a. att östrogenproduktionen avtar.

Starkt deformerade leder har påträffats hos individen anl. 15 se bild sid 84. Dessa förändringar syns i både hand- och fotleden samt i knäleden där det vänstra lårbenet och skenbenet uppvisar benpålagringar och benutväxter. Deformationerna skulle kunna härstamma från en reumatisk ledförändring, *rheumatoid arthritis*. Orsaken till detta är oklart och kan inte kopplas ihop med någon speciell infektion el. dyl. Reumatiska problem bryter ut i ca. 20-40 årsåldern. Kvinnor drabbas tre gånger så ofta som männen av reumatiska problem. Orsaken till dessa problem är oklara men forskare anser att det troligtvis rör sig om en kombination av genetiska och externa faktorer. Då kvinnor i betydligt högre grad än männen drabbas av detta skulle hormonella faktorer även kunna vara av betydelse (Lindgren & Svensson 1996: 220-222). 15 % av patienter med reumatiska besvär får betydande rörelsehinder då även, utöver att ledbrosk och underliggande ben förstörs, stabiliserande ledband reduceras vilket bidrar till att leden snabbt förstörs. Denna instabilitet kan även resultera i deformiteter då obalans i muskelgrupper kan uppstå p. g. a. detta. Symptomen för reumatiska besvär är smärta och även stelhet i hand och fotled. Därefter tillkommer svullnad och även morgonstelhet. Leder som drabbas oftare än andra är hand- fot- samt knäled. I 75 % av fallen uppstår problem i handleden (Lindgren & Svensson 1996:220-222). Samma individ uppvisar dessutom en tillplattning av det vänstra lårbenet, *platymeri.* Huruvida dessa förändringar har uppstått i kombination med varandra går inte att utläsa. Orsaker till *platymeri* har dock givits till att kunna vara ett resultat av en ledförändring eller infektion.

Flera individer har även väl markerade och uppruggade muskelfästen som ett resultat av kraftig muskelansträngning.

Genetiska förändringar har påträffats hos kvinnan i anl. 36 B, där sömmen mellan de båda sidorna på pannbenet inte som normalt växt ihop runt 2 - årsåldern. Förklaringar till detta har givits att det skulle kunna vara en genetisk förändring. Hos individen i anl. 24 har den högra sidan av tarmbenet växt ihop med korsbenet. Detta skulle kunna bero på en infektion i de inre organen respektive tarmarna, en ärftlig förändring som förbenat korsbenet med tarmbenet. Denna förändring har inneburit att rörelseförmågan på höger sida har reducerats.

En godartad tumör har påträffats hos kvinnan i anl. 17 som på vänster tinningsben har en liten oval knöl som skulle kunna vara en *osteoma*, en relativt vanlig form av godartad tumör som kan ses i arkeologiska skelettmaterial.

En tillplattning *anteriort-posteriort* på den övre delen av skaftet av lårbenet, *platymeri*, har påträffats hos fyra individer (anl. 6, 15, 35 och 36) Till *platymeri* lämnas olika förklaringar bl. a. av Townsley (1946: 85-88) som hävdar att det har sina patologiska orsaker i ledsjukdomar som kommer från skador samt infektioner eller att det rör sig om ren ålderssymptom. Cameron (1934: 277 ff) hävdar däremot att företeelsen är ett resultat av en alltför hög påfrestning på lårbenet under barndomen och i ett tidigt vuxet skede medan (1938: 31-36) hävdar att det är brist på kalcium och vitaminer som orsakar en avsaknad av benvävnad. I arkeologiskt material brukar *platymeri* ibland sammanställas med huksittande (Brothwell 1981: 89).

Hos sju individer har frakturer påträffats. Frakturer benämns som inkompletta eller kompletta där det senare fallet innebär att det drabbade benet har gått av i två delar till skillnad mot inkomplett fraktur som vilket betyder att benet inte gått av. Kompletta frakturer kan även klassas som Comminuted frakturer vilket innebär att benet har gått av i mer än två delar. Då frakturen uppstår vid eller precis innan dödsfallet kan det vara svårt att urskilja skadan från en *post mortal* skada. För vuxna individer tar det upp till tre månader för ett ben med en komplett fraktur att läka. För yngre individer sker detta tidigare. Frakturer kan även innebära

att det drabbade benet inte alls läker ihop vilket innebär att benet förblir i två - eller mer - separerade delar, läkta var för sig (Merbs 1989: 161 ff).

I denna undersökning har frakturer i form av felläkta brottytor till enbart slag som orsakat en rubbning av benet som givit upphov till deformerade leder påträffats. Kvinnan i anl. 6 uppvisar på vänster strålben en 4 mm utstående benutväxt á 15 mm lång. Detta skulle kunna vara ett resultat efter en komplett fraktur som delat benet i två delar. Skadan har dock varit begränsad då övriga delen av skaftet är normalt. Kvinnan i anl. 23 har råkat ut för en fraktur på höger nyckelben på sidan mot bröstbenet. Nyckelbenet är utdragen och tillplattad mot den sidan som ledar mot bröstbenet samt att skaftet är något förtjockat. Skadan skulle kunna härstamma från en komplett fraktur där nyckelbenet gått av i två delar och som inneburit att brottytorna inte läkt ihop korrekt. Liknande har inträffat för kvinnan i anl. 36 där nyckelbenet (har inte kunnat bestämmas till sida) har en utplattad och ett mycket smalt skaft på sidan mot skulderbladet. Individen i anl. 24 har på både vänster armbågsben och strålben deformerade skaft på det nedre partiet. Dessa skador skulle kunna vara ett resultat efter en s. k.parer skada, dvs. att individen tagit emot ett ev. fall med armen vilket inneburit att handleden skadats.

Detta skulle stämma väl överens med den deformerade ledytan på armsbågsbenets huvud som är utfläkt och inte som normalt rund utan oval, se bild sid 84. I detta fall är frakturen inkomplett då benen troligtvis inte gått av. Kvinnan i anl. 16 och i anl. 35 har på vänster- respektive höger skenben en bensporre som sticker ut från skaftet. I det förra fallet syns ytan där vadbenet ledar mot som storporig med en sporre á 14 mm lång, 9 m bred samt 7 mm hög på den övre kanten av ytan. Frakturen synes inte ha delat benet i två delar utan bara deformerat ledytan för vadbenet. Nedre delen av vadbenet saknas dock varvid en jämförelse inte kan göras. I det senare fallet har bensporren påträffats på en lös bit från skaftet vilket innebär att det inte går att avgöra exakt var skadan sitter. Förändringen på vänster överarmsben hos kvinnan i anl. 2 syns som en förhöjd benutväxt på den yttre sidan på den nedre leddelen. Då benet är trasigt går det dock inte att avgöra skadans omfattning.

Kvinnan i anl. 1B uppvisar på både höger och vänster överarmsben ett hål rakt igenom den nedre leddelen, *foramen supra trochleare*. Detta är ett icke metriskt särdrag som oftare påträffas hos kvinnor än hos män. I detta fall klassificeras det vänstra hålet som stort, se bild sid 84, och det högra som medelstort. Även kvinnan i anl. 35 har ett sådant hål på det vänstra överarmsbenet som klassificeras som litet. Kvinnan i anl. 12 har ett lite hål strax under halsen på språngbenet (ett av de sju fotrotsbenen) som även det är ett icke metriskt särdrag.

Kvinnan i anl. 13 uppvisar en sammanväxning mellan korsbenet och den sista ländkotan. Denna förändring bör inte ha påverkat individen alltför mycket. Osteologiska analyser på ett engelskt material där fem av tolv skelett hade en sacraliserad femte ländkota har givit upphov till diskussioner huruvida detta skulle kunna vara ärftligt, dvs. innebära släktskap (Brothwell 1981:109).

Tandstatus:

Anl. 1A: **Överkäke:** Lindrig grad av tandsten i överkäken. **Underkäke:** De båda första och andra bakre kindtänderna i underkäken har förlorats före gravläggning troligtvis p. g. a. en inflammatorisk förändring. Lindrig grad av tandsten. Ett kariesangrepp på tuggytan på den vänstra visdomstanden.

Anl. 1B: **Överkäke:** Lindrig grad av tandsten, inflammatoriska förändringar samt tandslitage. Tandhål för visdomstanden på höger sida saknas. **Underkäke:** Tandhål för visdomstanden på höger sida saknas. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 1C: **Överkäke:** Enbart lösa tänder har påträffats (förutom en främre kindtand som sitter på plats). Kraftigt slitage på de bakre kindtänderna. Kariesangrepp på höger hörntand. Vänstra hörntanden synes ha använts som redskap. **Underkäke:** Tandhål för visdomständerna

saknas. Kariesangrepp har noterats på två av de bakre kindtänderna. Tandhålen för två av de främre kindtänderna har delvis växt igen. Fyra rotstumpar har påträffats varav två av dessa skulle kunna vara de främre kindtänderna vars tandhål delvis har växt igen. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 2: **Överkäke:** Samtliga tänder finns.Visdomständerna synes ha kommit senare än i 18 - årsåldern då de inte är märkbart slitna. Lindrig grad av tandsten. **Underkäke:** Tandhål för visdomständerna saknas. Övriga tänder finns. Lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp har noterats på den andra bakre kindtanden på vänster sida.

Anl. 3: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. Lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp på visdomstanden på vänster sida**.** På främre framtanden på höger sida syns tvärslöpande fåror på sidan mot läppen. **Underkäke:** Samtliga tänder finns. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 4: **Överkäke:** Måttlig grad av tandsten. Ett kariesangrepp har noterats på den första bakre kindtanden på vänster sida. **Underkäke:** Samtliga tänder finns. Måttlig grad av tandsten samt inflammatorisk förändring.

Anl. 6: **Överkäke:** Endast åtta lösa tänder har påträffats. Lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp har påträffats på fem av tänderna**. Underkäke:** Tandhålen för den första bakre kindtanden på både höger och vänster sida är igenväxta. Kraftiga kariesangrepp har påträffats på de andra bakre kindtänderna från båda sidor, visdomstanden på vänster sida, samt ett mindre kariesan grepp på en av de främre kindtänderna. Måttlig till kraftig grad av tandstensbildning. Måttlig grad av inflammatorisk förändring för de bakre kindtänderna.

Anl. 9: **Överkäke:** Både mjölktänder och permanenta tänder har påträffats. **Underkäke:** Både mjölktänder och permanenta tänder har påträffats.

Anl. 10: **Skalle B:** Sex lösa tänder har påträffats varav två stycken endast är rotstumpar.

Anl. 11: **Överkäke:** Individen synes ha haft överbett. Lindrig grad av tandsten. **Underkäke:** Den första bakre kindtanden på både höger och vänster sida synes ha använts som redskap. Lindrig grad av tandsten. Lindrig grad av inflammatorisk förändring för de bakre kindtänderna.

Anl. 11B: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. Lindrig grad av tandsten. Klumpiga rötter. **Underkäke:** Visdomstanden och dess tandhål på både höger och vänster sida saknas. Dessa har troligtvis aldrig brutit ut. Lindrig grad av tandsten och inflammatorisk förändring.

Anl. 12: **Överkäke:** Endast fem lösa tänder har påträffats. **Underkäke:** Flertalet tandhål på vänster sida är igenväxta p. g. a. tandlossning. En lös bakre kindtand har påträffats. Utöver ovan nämnda tänder har fem rotstumpar påträffats varav två av dessa ser ut som tunna plattor.

Anl. 13: **Överkäke:** Samtliga tänder har påträffats. Lindrig till måttlig grad av tandsten.
Underkäke: Samtliga tänder förutom den andra framtanden på höger sida har påträffats.
Lind rig till måttlig grad av tandsten.

Anl. 14: **Överkäke:** Flera tandhål är igenväxta p. g. a. tandlossning. Den vänstra visdomstanden har på tuggytan ett kraftigt kariesangrepp. Ytterligare ett kariesangrepp har noterats på en främre kindtand. Måttlig till hög grad av tandsten. **Underkäke:** Samtliga tandhål på vänster sida är igenväxta p. g. a tandlossning. Tandhål finns för tre tänder på höger sida, övriga är igenväxta. Tre lösa tänder har påträffats varav en har ett kraftigt kariesangrepp

Anl. 15: **Överkäke:** Flera tandhål är igenväxta, troligtvis orsakat av tandlåssning. Kraftigt slitage. En

rotstump har påträffats. **Underkäke:** Tandhålet för den första bakre kindtanden på både höger och vänster sida har växt igen. Kraftigt kariesangrepp på visdomstanden och den andra framtanden på höger sida. Lindrig grad av tandsten. Måttlig grad av inflammatorisk förändring.

Anl. 16: **Överkäke:** Tandhålet för den första bakre kindtanden på vänster sida är delvis igenväxt. Kari esangrepp har påträffats på en lös bakre kindtand. **Underkäke:** Tandhålet för den första bakre kindtanden på vänster sida är delvis igenväxt. Tanden är kraftigt snedsliten utåt mot kinden. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 17: **Överkäke:** Samtliga tänder, förutom en andra framtand på höger sida, samt en första framtand på vänster, finns. Kariesangrepp har noterats på fyra tänder. Måttlig grad av tandsten och inflammatorisk förändring. **Underkäke:** Tandhålet för den första bakre kindtanden på vänster sida är igenväxt. Den första bakre kindtanden på höger sida har en kanalbildning vid roten orsakad av en varbildning. Lindrig till måttlig grad av tandsten. Måttlig grad av inflammatorisk förändring.

Anl. 18: **Överkäke:** Endast två lösa tänder har påträffats. De är snedslitna inåt. Bägge har tandstensbildning, den ena ett kariesangrepp. **Underkäke:** Endast en lös framtand har påträf fats. Utöver ovanstående tre tänder har nio rotstumpar påträffats.

Anl. 19: **Överkäke:** Både mjölktänder och permanenta tänder har påträffats. Tandsten har påträffats på en av mjölktänderna. **Underkäke:** Både mjölktänder och permanenta tänder har påträffats.

Anl. 20: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. Bakre kindtänderna är slitna snett inåt. Lindrig grad av t andsten. **Underkäke:** Samtliga tänder finns. Hög grad av tandsten på framtänder och hörntän der. Resterande tänder har lindrig grad av tandsten. De bakre kindtänderna är slitna snett utåt.

Anl. 21: Fyra lösa tänder har påträffats varav en av dessa är en rotstump. Samtliga tänder är kraftigt nedslitna varvid de inte kan bestämmas till tand eller sida.

Anl. 22: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. Måttlig grad av tandsten. **Underkäke:** De två bakre kindtän derna på höger sida saknas. Tandhålen är igenväxta. Måttlig till hög grad av tandsten. Kraftigt kariesangrepp på visdomstanden på vänster sida

Anl. 23: **Överkäke:** Samtliga tänder finns förutom visdomständerna som aldrig har brutit fram. Två mjölkhörntänder har påträffats som ses ut att tillhöra individen då det finns tandhål där dessa passa väl in. Då individen är fullvuxen borde egentligen samtliga mjölktänder sedan länge ha förlorats. Den permanenta hörntanden på både höger och vänster sida lutar mot den andra framtanden på respektive sida. Detta skulle kunna ha sin förklaring i att mjölkhörntänderna fortfarande sitter kvar. Lindrig grad av tandsten. **Underkäke:** Samtliga tänder finns förutom visdomständerna, som aldrig brutit fram samt hörntanden på höger sida som då käkbenet är trasigt syns sittandes i käkbenet. Tanden har aldrig brutit fram. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 24: **Överkäke:** Samtliga tänder finns förutom visdomständerna som aldrig har brutit fram då tandhål för dessa saknas. Av de övriga tänderna kvarstår endast rotstumpar. Tandstensbildning har endast påträffats på en tand. Inflammatorisk förändring för de bakre kindtänderna. **Underkäke:** Tandhålen för de bakre kindtänderna är helt eller delvis igenväxta. Visdomstän derna synes inte ha brutit fram.

Anl. 25: **Överkäke:** Endast sex tänder har påträffats vilka samtliga är kraftigt nedslitna. Den första bakre kindtanden på höger sida har förlorats troligtvis p. g. a. tandlossning. Tandhålet är igenväxt. Kariesangrepp har påträffats på den första bakre kindtanden på vänster sida**.**

Underkäke: Tänderna på vänster sida är betydligt mer nedslitna än de på höger sida. Tandhålet för den första bakre kindtanden på vänster sida är igenväxt. Kariesangrepp har påträffats på två av tänderna. Tandhål för visdomständerna saknas. Måttlig grad av inflammatorisk förändring. Lindrig grad av tandsten

Anl. 26: **Överkäke:** Flera tänder saknas. Tandhål finns dock för dessa. Den vänstra hörntanden har aldrig brutit fram. Då käkbenet är trasigt ses tanden sittandes i käkbenet. Kariesangrepp har påträffats på två tänder. En kanal orsakad av varbildning kan ses vid roten för den första bakre kindtanden på höger sida. **Underkäke:** Tandhål för visdomständerna saknas. Utseendet på käkbenet antyder att dessa har funnits men ev. dragits ut. Kariesangrepp samt tandsten kan ses på två tänder. Hög grad av inflammatorisk förändring.

Anl. 27: Inga anlag till tänder har påträffats.

Anl. 28: **Överkäke:** Elva lösa tänder har påträffats. Den första och andra bakre kindtanden på höger och vänster sida har förlorats innan döden då tandhålen för dessa är igenväxta. Lindrig grad av tandsten. **Underkäke:** Samtliga tänder finns. Kariesangrepp har påträffats på två tänder. Lindrig grad av tandsten samt inflammatorisk förändring. Utöver ovan nämnda tänder har nio rotstumpar påträffats.

Anl. 29: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. **Underkäke:** Samtliga tänder förutom den andra bakre kindtanden på vänster sida finns. Tanden har förlorats efter gravläggning då tandhål finns. Den första bakre kindtanden på höger sida har inflammerat tandhål då rötterna nästan trängt igenom käkbenet. Måttlig grad av tandsten. Lindrig grad av inflammatorisk förändring i käkbenet.

Anl. 30A: **Överkäke:** Tandhål för visdomstanden på vänster sida saknas. Kariesangrepp har påträffats på en av tänderna. Lindrig grad av tandsten. Måttlig grad av inflammatorisk förändring. **Underkäke:** Tandhålen för den första och andra bakre kindtanden på höger sida har växt igen. Samtliga kvarstående bakre kindtänder, inklusive visdomständerna, är kraftigt nedslitna. Kariesangrepp har påträffats på den första bakre kindtanden på vänster sida. Lindrig grad av tandsten. Måttlig grad av inflammatorisk förändring.

Anl. 30B: **Överkäke:** Lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp har noterats på den andra bakre kindtan den på höger sida. **Underkäke:** Inga tänder har påträffats.

Anl. 31: **Överkäke:** Endast fem lösa tänder har påträffats. **Underkäke:** Endast tre lösa tänder har påträffats. Lindrig grad av tandsten.

Anl. 32A: **Överkäke:** Tandhålen för den första bakre kindtanden på höger och vänster sida samt för den andra bakre kindtanden på höger sida är delvis igenväxta. Av den andra bakre kindtanden återstår endast en pligg. Visdomständerna är inte märkbart slitna vilket kan bero på att motsvarande tänder i underkäken saknas**. Underkäke:** Flera tandhål är igenväxta. Ett kraftigt kariesangrepp har halvt reducerat den andra bakre kindtanden på vänster sida. De två främre framtänderna utgörs av små pliggar. Lindrig grad av tandsten. Måttlig till hög grad av inflam matorisk förändring. Utöver ovan nämnda tänder har fyra lösa pliggar påträffats. Tandhål för visdomständerna saknas.

Anl. 32B: **Överkäke:** Fem lösa tänder har påträffats. Tre av dessa är kraftigt nedslitna. Måttlig grad av tandsten. **Underkäke:** Två lösa tänder har påträffats varav båda är kraftigt nedslitna. Kraftig tandstenbildning på hörntanden.

Anl. 33: **Överkäke:** Samtliga tänder finns. Lindrig grad av tandsten samt inflammatorisk förändring.

Underkäke: Två tänder har förlorats efter gravläggning. Tandhål för visdomstanden på höger sida saknas. Tandhålet för den första bakre kindtanden samt visdomstanden på höger sida är utvidgad. Lindrig grad av inflammatorisk förändring.

Anl. 35: **Överkäke:** En tand saknas. Den har förlorats innan individens död då tandhålet nästan är helt igenväxt. Lindrig grad av tandsten. Måttlig grad av inflammatorisk förändring. Individen synes ha haft något överbett. **Underkäke:** En tand saknas. Den har förlorats efter gravläggning då tandhål finns. Måttlig till hög grad avtandsten.

Anl. 36: **Överkäke:** Samtliga tänder saknas. **Underkäke:** Mycket tunn och smal underkäke. Tandhålen för flera av de bakre kindtänderna är igenväxta p. g. a. tandlossning. Hög grad av tandsten på de främre kindtänderna samt på hörntänderna.

Anl. 36B: **Överkäke:** Endast fragment av käkbenet kvarstår. Samtliga tänder, förutom två som saknas, har mycket långa rötter. De två som saknas har troligtvis förlorats efter gravläggning då de övriga tänderna är fina och inte alltför slitna. Lindrig grad av tandsten. **Underkäke:** Samtliga påträffade tänder har mycket långa rötter. Den tand som saknas har förlorats efter gravläggning då tandhål finns. Lindrig grad av tandsten på bakre och främre kindtänder. Hög grad av tandsten på framtänder och på den högra hörntanden.

Tandmaterialet från de analyserade skeletten visar över lag för de vuxna individerna kariesangrepp, tandstensbildning samt inflammatoriska förändringar och i många fall hög grad av slitage. Kariesangreppen syns som små svarta prickar på tuggytan till stora angrepp som reducerat halva och i vissa fall hela tuggytan. I vissa fall har även tänderna brutits av som ett resultat av kraftigt kariesangrepp. Även graden av tandslitage varierar där alltifrån ringa till hög grad av slitage förekommer där återstoden endast är rotstumpar; sista stadiet av kraftigt slitage. I flera fall synes tänderna har använts som redskap då kanterna är runda och fint slipade och att emaljen bl. a. på de bakre kindtänderna endast är nedsliten på två av fyra sidor. Tandstensbildning ses i alltifrån lindrig till hög grad på både in- och utsidan av tänderna

Då karies är en kostrelaterad fråga framför allt vad det gäller intaget av sackaros (vanligt socker), glukos (druvsocker), fruktos (fruktsocker) samt stärkelse kan detta möjligtvis ge information om individernas kosthållning. Om intaget av dessa kolhydrater upprepas med alltför små mellanrum hinner inte saliven reparera den förlust av mineral som uppstår på tandytan i samband med måltiderna vilket medför att kariesangrepp uppstår. En hög produktion av saliv och om den dessutom är tunn i konsistensen ger ett bättre skydd mot karies än om produktionen är låg och saliven tjockare i konsistensen. Saliven påverkas dock vid svår näringsbrist och svält vilket kan leda till en ökning av kariesangrepp. Dålig munhygien påverkar naturligtvis också uppkomsten av karies då plack (beläggningar på tänderna) i hög grad är en orsak till karies om den inte avlägsnas. Kariesangrepp liksom tandstensbildning har ökat i och med jordbrukets intåg från att under stenåldern ha varit låg (Lukacs 1989: 276).

Kariesangreppen har i större utsträckning påträffats på de bakre kindtänderna. Vid normalt slitage vid födointag är det dessa tänder som använts mest och är därför också i större grad mer utsatta för de bakterier som orsakar karies. I flera fall i denna undersökning har kariesangreppen reducerat de bakre kindtänderna till att enbart bestå av rotstumpar. Kariesangreppen har i nästan samtliga fall påträffats i kombination med tandstenbildning som i sig ger upphov till kariesangrepp. Då tandstensbildning påträffas på tuggytan på tänderna ger detta information om en disfunktion hos individen (Alexandersen 1967: 551-595). I denna analys har tandsten endast påträffats på antingen in- och/eller utsidan av tänderna och inte på tuggytan.

Inflammatoriska förändringar har påträffats hos flera individer där även tandlossning med igenväxta tandhål har skett. Tandlossning beror på flera olika orsaker, bl. a. av kariesangrepp som i sin tur orsakar att pulpan blottläggs och kan leda till *abcesser* samt resorbtion av käkbenet som innebär tandlossning. För äldre individer kan även tandlossning ha sina orsaker i en *osteoporotisk* förändring som innebär att käkbenet tillbakabildas och frigör tandhalsarna vilket i sin tur leder till tandlossning (Lukacs 1989: 261). Det kan vara

svårt att urskilja sjukliga förändringar av käkbenet från åldersrelaterade förändringar. Vid åldersrelaterade, *osteoporotiska*, förändringar blir käkbenet dock ofta smal och tunn vilket kan ses för kvinnan i anl. 12 och 14, där även flertalet tandhål i underkäken är helt eller delvis igenväxta p. g. a. detta se bild sid 85.

Abcesser har noterats hos två individer (anl. 17 och 26). *Abcesser* ses som dräneringskanaler, hål, i käkbenet orsakad av varbildning som uppstår i kombination med kraftigt slitage samt karies. *Post mortala* skador kan ge liknande hål vilket innebär att det är viktig att urskilja de båda från varandra. *Abcesser* ses alltid vid rötterna för tänderna och har runda och fina kanter till skillnad från *post mortala* skador (som framför allt kan ses på överkäken då käkbenet är tunnare där än i underkäken). Abcesser för den första bakre kindtanden i överkäken på höger sida ses på både in och utsidan av käkbenet. Tanden är starkt nedsliten, se bild sid 85.

I två fall (anl. 23 och 26) har en hörntand på höger sida i underkäken respektive vänster sida i överkäken aldrig brutit fram. Då käkbenet är trasigt syns tanden i under- respektive överkäken sittandes i käkbenet. Kvinnan i anl. 23 har i överkäken dessutom två stycken mjölkhörntänder kvar. Tandhål för dessa finns. I och med att detta är vuxen kvinna borde dessa tänder sedan länge ha förlorats. Den permanenta hörntanden på både höger och vänster sida lutar, p. g. a platsbrist, mot den andra framtanden på respektive sida. Orsaken till att mjölktänderna fortfarande är kvar kan vara att de permanenta hörntänderna har kommit snett i käkbenet och då inte som normalt tryckt på mjöltänderna så att dessa till slut har förlorats (Dorve 1999). Hörntanden i underkäken har troligtvis även den hamnat snett vilket inneburit att tanden har fastnat och inte lyckats bryta fram (Dorve 1999). Även hörntanden för kvinnan i anl. 26 sitter mycket snett i käken. Detta har liksom för anl. 23 antagligen medfört att tanden inte har kunnat bryta fram som normalt.

I flera fall saknas en, flera eller samtliga tandhål för visdomständer. I två fall syns i underkäken en svag uppluckring av käkbenet där visdomstanden torde ha funnits. I detta fall skulle det kunna vara ett tecken på att tanden har funnits men antagligen dragits ut och inte förlorats p. g. a tandlossning. Då tandlossning ofta är ett resultat av en tillbakabildning av käkbenet vilket innebär att käkbenet blir smalare och får ett mer urholkat utseende kan ofta skillnaden mellan utdragna tänder och tandlossning ses. Då den första och andra bakre kindtanden har förlorats p. g. a. tandlossning kan det vara svårt att avgör huruvida visdomstanden brutit ut eller inte (Brothwell 1981:113). Då visdomstanden brutit fram men dragits ut och käkbenet är helt läkt är det i allmänhet mycket svårt att avgörs huruvida visdomstanden har funnits eller ej (Dorve 1999). Att visdomständer aldrig bryter ut är i arkeologiskt material den vanligaste orsaken till avsaknad av tänder. En skillnad bör göras i de fall där anlag finns och i de fall där sådana saknas vilket innebär att röntgenanalyser skall göras (Brothwell 1981:113) I denna undersökning har detta inte varit möjlig varvid visdomständerna bara har noterats som representerade eller inte representerade bland tandmaterialet för respektive individ.

Emaljhypoplasier har påträffats hos en individ, anl. 3. *Hypoplasier* syns som fåror som löper tvärs över tanden orsakade av t. ex. näringsbrist som ger upphov till förändring av tandens struktur (During 1996:79).

I flera fall syns på rötterna en pålagring av *cementum. Cementum* täcker normalt rötterna på en tand men med stigande ålder eller p .g. a. oral sjukdom (Brothwell 1981:54) kan denna komma att öka och synas som en pålagring på roten/rötterna. I samtliga fall i denna rapport har detta påträffats hos äldre individer och i flertalet fall i kombination med inflammatoriska förändringar samt tandlossning.

FIGUR 1. Sammanställning över samtliga analyserade skelett.

ANLÄGGNING:	KÖN:	ÅLDER:	KROPPSLÄNGD:
1A	Kvinna	25-35 år	-
1B	Kvinna	25-44 år	-
1C	Kvinna ?	+ 45 år	-
2	Kvinna	40-59 år	-
3	Kvinna	17-35 år	159.4 +- 4.45 cm
4	Kvinna	+ 33 år	-
6	Kvinna	30-45 år	149.19 +- 3.72 cm
9	Barn	9 år +- 24 månader	-
10	-	-	-
11	Kvinna ?	33-45 år	-
11B	-	25-35 år	-
Barn 1	-	7-9 år ?	-
Barn 2	-	5-7 år ?	-
Barn 3	-	Något/Några år	-
12	Kvinna	+ 30 år	-
13	Kvinna	25-44 år	-
14	Kvinna	+ 44 år	161.54 +- 3.72 cm
15	Kvinna ?	40-50 år	-
16	Kvinna	+ 45 år	-
17	Kvinna ?	+ 45 år	-
18	- Barn	- Spädbarn	- -
19	Barn	7 år +- 24 mån.	-
20	-	33-45 år	-
21	Kvinna	-	-
22	Kvinna	25-45 år	-
23	Kvinna	25-50 år	-
24	-	+ 45 år	-
25	Kvinna	+ 45 år	-
26	Kvinna	+ 35 år	-
27	Barn	Spädbarn	-
28	Kvinna	33-45 år	165.79 +- 4.30 cm
29	Kvinna	+ 45 år	-
30A	Kvinna	+ 50 år	-
30B	Kvinna	+ 45 år	-
31	Kvinna	35-44 år	-
32A	Kvinna	45-49 år	157.8 + 3.72 cm
32B	-	+ 60 år	-
33	Kvinna	25-50 år	158.7 +- 4.45 cm
35	Kvinna	25-45 år	-
36	Kvinna	+ 50 år	-
36B	Kvinna+ Barn	25-35 år, Nyfött +- 2 mån.	168.8 +- 4.45 cm

5. Referenser

Acsádi, G.Y. & Nemeskeri, A. 1970. *History of Human Life Span and Mortality*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Alexandersen, V. 1967. The pathology of the jaws and the temporomandibular joint. In D. Brothwell and AT Sandison (eds): *Diseases in Antiquity*. Springfield, IL: Charles C Thomas, pp 551-595.

Bra Böckers Stora Läkar Lexikon 1994. Bokförlaget Bra Böcker AB Höganäs.

Brooks, S & Suchey J.M. 1990. Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods. *Human evolution* Vol. 5

Brothwell, D R 1981. *Digging up bones* 3rd ed. Cornell University Press, Ithaca, New York.

Buikstra, J.E. & Ubelaker D.H. 1994. Standards for data collection from human skeletal remains. Proceedings of a seminar at the field museum of natural history. Organized by Jonathan Haas. *Arkansas Archaeological Survey Resaerch Series* No. 44

Buxton, L H D 1938. Platymeria and Platycnemia. *J. Anat*., 73: 31-36.

Cameron, J. 1934. *The skeleton of British Neolithic Man*. 272 ff. London

Carlsson, D. 1997. Fröjel Discovery Programe. *Forsknings- och förmedlingsprogram för Fröjel vikingatida hamn*. Otryckt upplaga. Gotland. Visy.

Czarnezki, A 1996. *Stumme Zeugen ihrer Leiden*. Paläopathologische befunde. Attempto Verlag. Tubingen 1996.

Dorve, I. 1999. Tandhygenist. Muntlig referens, maj 1999.

During, E. 1996. *Osteologi. Benens vittnesbörd.* ARKEO-Förlaget gamleby. 1996

During, E. 1996. Muntlig referens, Stockholm januari 1999

Dwight, T. 1905. The size of the articular surfaces of the long bones as characteristics of sex as an anthropological study. *American Journal of Anatomy* 4:19-32.

Fazekas, I G. and Kosa F. 1978. *Forensic Fetal Osteology*. Akadémiai Kiadó , Budapest.

Furuhjelm, M. 1979. *Gynekologi för kvinor över fyrtio*. Rabén & Sjögren. Ronzo tryckeri AB. 1980.

Gray´s anatomy 35 ed. London 1973

Hrdlicka, A. 1932. The principal dimensions, absolute and relative, of the humerus in the white race. *American Journal of Physical Anthropology* 16: 431-50.

Lindgren, U. & Svensson, O. 1996. *Ortopedi*. Almqvist &Wiksell. Medicin/Liber.

Lovejoy, C.O., Burnstein, A.H. & Heiple, K.G. 1976. The biomechanical analysis of bone strength: a method and its application to platycnemia. *Am. J. phys. Anthrop*., Washington, 44: 489-506.

Lukacs, J.R. 1989. Dental Paleopathology. Methods for Reconstructing Dietary Patterns. *Reconstruction of Life from Skeleton* 1989. Alan R. Liss, Inc, pages 261-286.

Martin, R. 1928. *Lehrbuch der Anthropology*. Jena (2nd ed., 3 vol.).

Meindl , R.S. and Lovejoy, C.O.1985. Ectocranial Sutures Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at Death Based on the Lateral Anterior Sutures. *American Journal of Physical Anthropology* 68:57-66.

Merbs, C.F. 1989. Trauma. *Reconstruction of Life from Skeleton* 1989. Alan R. Liss, inc, pages 161-189.

Milner, G.R. 1992. *Determination of Skeleton Age and Sex: A Manual Prepared for the Dickson Mound Reburial Team*. Ms. on file, Dickson Mounds Museum, Lewiston. Illinios.

Moor-Jansen, P. M., S.D. Ousley, and R.L. Jantz. 1994. *Data Collection Procedures for Forensic Skeletal Material*. Report of Investigations No. 48. Department of Anthropology, University of Tennessee, Knoxville.

Pearson, K. 1917-19. A study of the long bones of the English skeleton I: The femur. *University of London, University College, Department of Applied Statistics, Company Research, Memoirs, Biometric Series* X, chapters 1-4.

Phenice, T.W. 1969. A newly developed visual method of sexing the *Os pubis*. *American Journal of Physical Anthropology* 30:297-302.

Townsley, W. 1946. Platymeri. *J. Path. Bact*. ; London, 58: 85-88.

Turner, C. & Nichol, C. & Scott, G. 1991. Scoring Procedures for Key Morphological Traits of the Permanent Dentition: The Arizona State University Dental Anthropology System. *Advances in Dental Anthroplogy*, ed. Kelley, M. & Larsen, C. 1991: 13-31

Trotter, M. & Gleser, G. 1952. Estimation of stature from long bones of American Whites and Negroes. *Am. J. phys. Anthrop*.; Washington, (n.s) 10: 463-514

Trotter, M. and Gleser, G. C. 1958. A re-evaluation of estimation based on measurments of stature taken during life and of long bones after death. *American Journal of Physical Anthropology* 16:79-123

6. ANALYS AV SKELETTMATERIALET

6.1. ANL. 1A

Kön: Kvinna
Ålder: 25-35 år. *Adultus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2436 gram

Ett mycket ofullständigt och fragmenterat skelett. Sken- och vadben samt mellanfots, fotrots- och tåben saknas från både höger och vänster sida. Av bäckenbenen från båda sidor har enbart fragment påträffats, bl. a. en del av blygdbenet. Kraniet är delvis komplett men krossat. Könsindikerande ben från kraniet som påträffats uppvisar svagt utvecklade muskelfästen. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån tandslitaget då å övriga åldersindikerande benelement saknas.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden *(Margo supra-orbitalis*): -
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittben (*Incisura ischiadica major*): -.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen (*Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:

	3	3	3	3	3	2	2		2	2		3	3		3	2
	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts		ts	ts		ts	ts
	17	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**		**24**	**25**		**27**	**28**
48			**45**	**44**	**43**		**41**		**31**	**32**	**33**	**34**	**35**			**38**
ts					ts		ts		ts	ts	ts					ts
k																
3			3	2	3		3		3	2	2	3	2			2

Överkäke (*Maxilla*): *Molarerna* 17, 16, 17 och 28 kan vara från motsatt sida än vad som schemat visar. Samtliga fyra tänder har tandsten runt nacken samt pålagring av *cementum* på rötterna. De övriga tänderna har lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp har inte noterats alls. Av käkbenet återstår endast ett fåtal fragment vilket innebär att det inte går att se huruvida en *periodontal* förändring har förekommit eller huruvida visdomstanden på höger sida, 18, har funnits eller ej.

Underkäke (*Mandibula*): *Molarerna* 36, 37 ,46 och 47 har förlorats *pre mortem* p då *alveoloerna* för dessa har växt igen. Visdomständerna på både höger och vänster sida har utvidgade *alveoler*. Tand 42, har förlorats *post mortem* då *alveol* finns. Lindrig grad av tandsten som syns som en tunn kant runt nacken på tänderna. Kariesangreppet på den vänstra visdomstanden som ett medelstort relativt djupt hål *distalt* på den *occlusala* ytan.

6.2. ANL. 1B

Kön: Kvinna
Ålder: 25 - 44 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2246 gram

Ett relativt fullständigt men fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick. Kraniet är komplett men krossat. Samtliga tänder från överkäken finns, dock inte visdomstanden på höger sida. Tandhål för denna saknas. Från underkäken saknas tandhål för visdomstanden på vänster sida. Visdomstanden och den första framtanden på höger sida har förlorats *post mortem*. Kraniets samtliga könskaraktärer talar för att individen varit en kvinna. Detta gäller även bäckenbenet där den vida vinkeln mellan tarm- och sittben indikerar kvinna. Åldersbedömningen har utgått ifrån tandslitage och ledytan på tarmbenet mot korsbenet. De båda överarmsbenen har på leddelen i armbågen ett hål rakt igenom benet, ett icke metriskt särdrag, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): -
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna och skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -

Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:.
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42.5 mm*.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 54.8 mm.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5. 40-44 år
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Överarmsben (*Humerus*): Både höger och vänster överarmsben har på den *distala* leddelen ett hål rakt igenom den grop där armsbågsbenet ledar *(fossa olecrani*) som kallas *foramen supra trochleare*. Detta är ett icke metriskt särdrag som oftast påträffas hos kvinnor (Hrdlicka 1932).
I detta fall är hålet på det vänstra överarmsbenet mycket stort, se bild sid 84, och större än det högra som klassificeras som medel stort enligt Hrdlicka (1932).

Tandstatus:

2	3	2	1	1	1	2		2	1	1	1	2	3	2	1
ts	ts	ts	ts	ts							ts	ts	ts		
17	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
47	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**				**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	
ts	ts	ts			ts				ts	ts	ts	ts	ts	ts	
3	3	2	1	1	1				1	1	1	2	3	2	

Överkäke (*Maxilla*): *Alveol* saknas för visdomstanden på höger sida. Lindrig grad av *periodontal* förändring för framtänderna. Lindrig grad av tandsten på utsidan av tänderna. Lindrig grad av tandslitage. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Visdomstanden, 48, och dess *alveol* på vänster sida saknas medan höger visdomstand, 38, har förlorats *post mortem* då *alveol* finns. Lindrig grad av tandsten. Lindrig grad av tandslitage. Kariesangrepp har inte noterats.

6.3. ANL.1C

Kön: Kvinna ?
Ålder: + 45 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 737 gram

Ett mycket ofullständigt och fragmenterat skelett. Av de långa rörbenen har endast höger överarms- och strålben samt vänster lårben, som dock samtliga är trasiga, påträffats. Ben från fötterna saknas helt. Från

händerna har endast enstaka ben påträffats. Bäckenben och korsben har inte påträffats alls. Kraniet är delvis komplett men krossat. Samliga påträffade tänder är kraftigt nedslitna. Könsbedömningen har endast utgått ifrån kraniet där samtliga muskelfästen inte är nämnvärt utvecklade. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån tandslitage vilket ger en ålder på över 45 år.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2-3.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (*vertikalt*) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (*vertikalt*) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): Enbart lösa tänder har påträffats (förutom en första *premolar* på vänster sida som sitter *in situ*) då endast lösa fragment återstår av överkäken. Tre *molarer* varav två enbart har två av tre rötter kvar har påträffats. Tänderna är kraftigt nedslitna. Tänderna synes ha vält i käken då tuggytorna inte enbart synes vara på den *occlusala* ytan. Slitaget för dessa tre är en 4. Tre *premolarer* med en 4 i slitage samt två *caniner* med en 3 i slitage har påträffats. Av de två sist nämnda har den högra ett lindrigt kariesangrepp på den distala sidan av nacken. Den vänstra *caninen* är nedsliten på den *linguala* sidan vilket innebär att emalj endast återstår på den *labiala* sidan. Tanden kan ha använts som ¨redskap¨då motsvarande tand i underkäken inte är sliten på liknande sätt. Då samtliga tänder är markant slitna har spår av tandsten runt nacken på tänderna inte kunnat urskiljas. Flertalet tänder har pålagring av *cementum* på rötterna.

Underkäke (*Mandibula*): Fyra *molarer* har påträffats där samtliga har en 4 i slitage. Kariesangrepp har noterats på två stycken av dessa där den första *molaren* på höger sida har ett stort hål som reducerat halva

den *distala* sidan och då även halva den *occlusala* ytan av tanden.
Den andra *molaren* på vänster sida har ett kariesangrepp *buccalt*, i form av ett hål på nacken på tanden. Övriga *molarer* är kraftigt snedslitna mot den *buccala* sidan. *Alveoloerna* för dessa tänder är starkt utvidgade. Visdomständerna och dess *alveoler* saknas. En första *premolarer* från höger sida har påträffats. *Alveoloerna* för den andra *premolaren* på både höger och vänster sida har delvis växt igen. I övrigt har samtliga *incisiver* och bägge *caniner* påträffats där samtliga har en 2 i slitage. Ringa grad av tandsten.

Fyra stycken små rotstumpar har påträffats varav två skulle kunna vara den andra *premolaren* från varsin sida i underkäken. Det skulle överensstämma med de halvt igenväxta *alveoloerna*.

Utöver dessa har tre stycken tänder påträffats som inte med bestämdhet kan sägas tillhöra skelettet.

Övrigt:
Ben som inte kan föras ihop med någon av individerna i anl. 1 A, B eller C:
Del av skaft av lårben h/v, höger hälben, tre delar av bäckenben h/v, en nedre del av höger mellanhandsben III, ett av de sju fotrotsbenen på vänster sida (*os cuneiforme lateralis*), två delar av skulderblad h/v, två av de åtta handrotsbenen (*os scaphoideum* och *os lunatum*) h/v, tre delar av ledutskott från halskota, fyra rörbensfragment, sex fingerben h/v, tre fragment från revben, två skalltaksfragment samt 10 fragment av djurben. Den sammanlagda vikten av detta är 132 gram. Oidentifierade fragment är 114 gram.

6.4. ANL. 2

Kön: Kvinna
Ålder: 40-59 år. *Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2401 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Samtliga ben är små respektive slanka. De benelement som saknas är enstaka ben från händer och fötter samt ett antal revben. Kraniet är relativt komplett men krossat. Samtliga tänder finns, dock inte visdomständerna i underkäken. Könsbedömningen har utgått ifrån kraniet och de delar av bäckenet som påträffats. Åldersbedömningen har utgått ifrån tandslitage och ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Det
högra överarmsbenet har en skada på den nedre delen av skaftet, se under Patologiska och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2-3.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Relativt tjocka. Runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: Smal *ramus.* Resten saknas.
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 40.1 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: 70 mm *.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 40.1 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 55.2 mm *.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 33-45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-7. 40-59 år
Skallsömmar (*Suturer*): 0-1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Överarmsben (*Humerus*): Det vänstra överarmsbenet har *lateralt* på den *distala* delen av *diafysen* en bensporre. Det går tyvärr inte att avgöra hur lång sporren är då benet är trasigt just vid den nedre delen av sporren. Bensporren skulle kunna vara ett resultat av en läkt fraktur.
I övrigt är överarmsbenet friskt och normalt.

Tandstatus:

0-1	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3	0-1
ts	ts	ts	ts	ts								ts		ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	
	47	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**		
	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		
														k		
	3	4	3	3	2	2	3	3	2	2	3	3	4	1		

Överkäke (*Maxilla*): De båda visdomständerna synes ha kommit senare än i 18 årsåldern då de inte är märkbart slitna. Ringa grad av tandstensbildning, dock mer på samtliga *molarer* än på de övriga tänderna. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Visdomständerna och dess *alveoloer* saknas. Det går inte att avgöra huruvida dessa tänder har funnits eller inte.Tandslitaget är något mindre än i överkäken.
Tandstensbildning på både den *labiala* och *linguala* sidan på *incisiver* och *caniner*. Den andra *molaren* på vänster sida har mer tandsten än de övriga *molarerna*. Kariesangreppet på 37, ses som tre små hål på den *occlusala* ytan. Något utvidgad *alveol* för den första *molaren* på höger sida.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: En del av tinningsbenet (*bulla tympanica*) från barn med en sammanlagd vikt av 1 gram.

6.5. ANL. 3

Kön: Kvinna
Ålder: 17-35 år. *Juvenilis*/*Adultus*
Kroppslängd: 159.4 +- 4.45 cm
Skelettvikt: 2540 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Flertalet av de långa rörbenen är inte i helt skick. De ben som saknas är flertalet revben, ett mindre antal ben från händer och fötter samt halskotorna (förutom ett fragment från den första halskotan). Kraniet är till stor del kompett men krossat. Samtliga tänder finns. Könsbedömningen har utgått ifrån vinklar och muskelfästen på kranium respektive bäckenben. Åldersbedömningen är baserad på graden av tandslitage samt utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Då lårbenen är trasiga har kroppslängds-beräkningen utförts med hjälp av mått på vänster överarmsben.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1-2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1-2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.8 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: 70.9 mm.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 40 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 54 mm.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): Höger: 25-35 år. Vänster 17-25 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 1-3. 20-34 år.
Skallsömmar (*Suturer*): -

Kroppslängdsberäkning:
Överarmsbenets maxlängd 302 mm.
3.36 (30.2) + 57.97 = 159.4 +- 4.45 cm.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:

0-1 ts	2	3	3	3	1	1	1/2 ts	1/2	1	1	3	3	3 ts	2 ts	0-1 k ts	
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts		
1	3	3	2	1	1	2	2	2	2	1	1	2	3	3	0-1	

Överkäke (*Maxilla*): Lindrig grad av tandsten på både in- och utsidan av tänderna. Visdomstanden på vänster sida, 28, har ett litet kariesangrepp på den *buccala* sidan av nacken.
Emaljhypoplasier förekommer på den högra framtanden, 11.

Underkäke (*Mandibula*): Lindrig grad av tandsten. Något mer uttalat tandslitage i underkäken än i överkäken.

6.6. ANL. 4

Kön: Kvinna
Ålder: + 33 år. *Adultus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2304 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Ett fåtal ben från händer och fötter saknas samt ett antal kotor. Kraniet delvis komplett men krossat. Samtliga tänder förutom två framtänder i överkäken finns. Måttlig grad av tandsten. Kariesangrepp har ine noterats. Könsindikerande benelement som påträffats uppvisar både kvinnliga och manliga könskaraktärer. Flertalet av de långa rörbenen är slanka men har kraftiga ledändar. Häl- och språngben på båda sidor är stora och kraftiga. Åldersbedömningen har utgått ifrån tandslitage och

blygdbensfogen som dock är fragmenterad.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 3.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tjocka, runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica):* -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 49 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 45.3 mm
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 33-45 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 40 år
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikernade benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Lårben (*Femur*): Höger *fovea capitis femoris* är något förändrad då den är storporig och utfläkt. Både vänster och höger lårben har något böjda skaft *anteriort-posteriort*.**. Bäckenben** (*Coxae*): *Acetabulum* på höger sida har en något småporig yta med benutväxter längs kanterna.

Tandstatus:

2	3	4	3	3	3	3			3	3	3	3	4	3	2	
													k			
ts	ts	ts	ts	ts	ts				ts	ts	ts	ts	ts		ts	
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**				**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	
2	3	3	2	1/2	2	2	2	2	2	2	1/2	2	4	3	2	

Överkäke (*Maxilla*): De båda främre *incisiverna* har förlorats *post mortem* då *alveoloer* för dessa finns.

Måttlig grad av tandsten på utsidan av tänderna. Den vänstra *caninen*, 23, har mer omfattande tandstensbildning än de övriga tänderna. Kariesangreppet på den första *molaren* på vänster sida syns som två långsmala hål på den *occlusala* ytan.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder finns. Måttlig grad av tandsten (dock mer än i överkäken) förekommer på både in- och utsida på samtliga tänder, dock mer på *incisiverna* och *caninerna*. Måttlig grad av *periodontal* förändring.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Ett hälben från ung individ.

6.7. ANL. 6

Kön: Kvinna
Ålder: 30-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: 149.19 + 3.72 cm
Skelettvikt: 2285 gram

Ett relativt komplett skelett där flera av de långa rörbenen är hela. Samtliga långa rörben såsom t. ex. överarmsbenen samt strålbenen är slanka. Ben som saknas är ett antal tåben samt delar av bäckenbenen från båda sidor. Kraniet komplett men krossat. Flertalet tänder i över- och underkäke har kraftiga kariesangrepp. Av de bakre kindtänderna i underkäken återstår endast rotstumpar p. g. a. detta. För den första bakre kindtanden på vardera sida har tandhålen växt igen. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet, bäckenet samt bredd på överarmsbenets ledändar. Åldersbedömningen har utgått ifrån tandslitage samt ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Vänster strålben har en skada på den övre delen av skaftet som skulle kunna härstamma från en fraktur. De båda lårbenen uppvisar en tillplattning av skaftet kallad *platymeri*.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna och skarpa
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 4.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.5 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 40.5 mm
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 57.5 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 33-45 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -

Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 3-4. 30-39 år
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
149.19 + 3.72 cm
Lårbenets maxmått (60): 385 mm
2.47 (38.5) + 54.10 = 149.19 + 3.72 cm

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Kotkropparna är något insjunkna samt småporiga.
Nyckelben (*Clavicula*): Vänster nyckelben har ett litet hål, ca 2 mm djupt med fina jämna kanter, på den *sternala* sidan (sidan mot bröstbenet) på *impressio ligamenti costoclavicularis.*
Strålben (*Radius*): Vänster strålben har en förtjockad utstående *proximal* del av *diafysen,* 15 mm lång, 4 mm hög,under *tuberositas radii*. Skulle kunna vara ett resultat av en felläkt fraktur.
Lårben (*Femur*): Både höger och vänster lårben uppvisar *platymeri*. Höger lårben har ett indexvärde på 75.4 och det vänstra lårbenet 76.4.
Höger lårben: *Anteriort-Posteriort* mått: 218 mm
Transversalt mått: 289 mm

Vänster lårben:*Anteriort-Posteriort* mått: 214 mm
Transversalt mått: 280 mm

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): Endast lösa tänder; de främre *incisiverna* varav den vänstra har ett kariesangrepp på den *mesiala* sidan av nacken samt att bägge bär spår av tandsten (3 i slitage), en andra *incisiv*, obestämd sida (3 i slitage), tre premolarer, obestämd sida (3 i slitage) med kariesangrepp på den *mesiala*/*distala* sidan av nacken, en första *molar* obestämd sida (3 i slitage) med karies på den *mesiala*/*distala* sidan samt en andra *molar* obestämd sida (3 i slitage).

Underkäke (*Mandibula*): *Alveoloerna* för den första *molaren* på både höger och vänster sida är igenväxta, vilket innebär att dessa har förlorats *pre mortem*. *Alveoloerna* för *premolarerna* är mycket grunda. Tänder som påträffats *in situ* är de båda bakre *molarerna* på båda sidor. Dessa är dock starkt angripna av karies. Av visdomstanden på höger sida samt den andra *molaren* på vänster sida återstår endast urgröpta rotstumpar. Visdomstanden på vänster sida har ett stort kariesangrepp på den *buccala* sidan av tanden som reducerat halva roten, den *occlusala* ytan är inte angripen. Den andra *molaren* på höger sida är reducerad till hälften av ett kariesangrepp på den *occlusala* ytan. Dessutom har tre *incisiver* påträffats med kraftiga tandstensbildningar på både in- och utsidan av tänderna (2-3 i slitage), *caninen* från vardera sida med spår av tandsten på både in- och utsida (2 i slitage) samt två *premolarer* med tandsten (2 i slitage). En av de sistnämnda har kariesangrepp på både den *mesiala* och *distala* sidan av nacken som syns som två mindre hål. Måttlig grad av *periodontal* förändring för *molarerna*.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: En nedre del av överarmsben h/v, samt fyra fragment av djurben; en tand av nöt, en falang av får/get, ett fågelben samt ett oidentifierat fragment.

6.8. ANL. 9

Kön: -
Ålder: 9 år +- 24 månader. *Infans* 2
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1141 gram

Ett välbevarat och relativt komplett skelett. Samtliga rörben har öppna tillväxt-*metafys*-ytor.

Kranium komplett med helt öppna skallsömmar. Både mjölktänder och permanenta tänder har påträffats. Könsbedömning samt kroppslängdsberäkning har inte utförts p. g. a. den låga åldern. Skador eller sjukliga förändringar har inte noterats.

Könsbedömning:
Kan inte utföras på grund av den låga åldern

Åldersbedömning:
Tänder (*dentes*): 9 år +- 24 månader

Kroppslängdsberäkning:
Kan inte utföras på grund av den låga åldern

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): Tänder *in situ* på vänster sida är mjölktänderna 63, 64, och 65. Den första permanenta *molaren*, 26, som är uppe ur käkbenet samt den andra permanenta *molaren* som syns men ännu inte har brutit igenom käkbenet. Lösa tänder är den *mediala* och *laterala* permanenta *incisiven* som bägge nästan är uppe ur käkbenet men vars rötter inte är helt slutna samt visdomtanden som består av en tunn platta. Tänder *in situ* på höger sida är den permanenta *caninen* som inte har brutit igenom käkbenet, den första mjölk*molaren* samt den första permanenta *molaren* som är uppe ur käkbenet. Den andra permanenta *molaren* som fortfarande sitter i käbenet. Lösa tänder är den *mediala* och *lateral* permanenta *incisiven* som bägge är nästan helt uppe ur käkbenet men vars rötter inte riktigt är slutna samt den andra permanenta *molaren* vars rötter ännu inte är fullt utvecklade.

Dessutom har en permanent *premolar* med öppna rötter påträffats som dock inte kan bestämmas till vare sig nummer eller sida.

Underkäke (*Mandibula*): Tänder *in situ* på vänster och höger sida är: den andra permanenta *molaren* som syns men som ännu inte brutit igenom käkbenet. Den första permanenta *molaren* som är uppe ur käkbenet samt de två mjölk*molarerna.* Lösa tänder är den *mediala* och *laterala* permanenta *incisiven* vars rötter inte riktigt är slutna.

Lösa mjölktänder som påträffats är en *molar*, en *canin* samt två *incisiver*.. Samtliga tänder har 0 till 0-1 i slitage. Tandstensbildning samt kariesangrepp har inte noterats.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Tre delar av tåben, ett fotrotsben (*os cuneiforme lateralis*) samt en del av skalltak.

6.9. ANL. 10

Anläggning10 utgörs av tre stycken skallar. Skalle A, B och C.

Skalle A:
Består av 16 stycken skalltaksdelar med en sammanlagd vikt av 100 gram. Inga könsindikerande muskelfästen har påträffats. Skallsömmarna är öppna och skarpa.

Skalle B:
Består av 26 stycken kraniedelar med en sammanlagd vikt av 147 gram samt ett antal mindre fragment med en vikt av 54 gram. Påträffade tänder är den första och bakre kindtanden i höger överkäke (varav den först

nämnda är halvt reducerad av ett kraftigt kariesangrepp), en främre kindtand från överkäken och en främre framtand från underkäken. Utöver dessa har ytterligare två stycken tänder påträffats; två som endast består av rötter och kan därför inte bestämmas till vare sig tand eller sida. Könsindikerande muskelfästen som noterats på kraniedelarna är små/outvecklade och den övre ögonhålsranden på pannbenet är mycket tunna och skarpa vilket skulle kunna antyda att individen varit av kvinnligt kön.

Skalle C:
Består av sju stycken skalltaksdelar, en bröstkota, vänster okben (kranium) samt att minde antal oidentifierade fragment. Den sammanlagda vikten för Skalle C uppgår till 97 gram.

6.10. ANL. 11

Kön: Kvinna?
Ålder: 33-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1637 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. De benelement som saknas är flertalet ländkotor, de båda blygdbenen, ett mindre antal mellanfotsben samt flertalet tåben. Kraniet är komplett men krossat. Samtliga tänder finns. Könsindikerande benelement uppvisar både manliga och kvinnliga könskaraktärer, dock mer övervägande kvinnliga. Åldersbedömingen har enbart utgått ifrån tandslitage. Då samliga kroppslängdsdindikerande benslag är trasiga har en kroppslängdsberäkning inte kunnat utföras.

<u>Könsbedömning:</u>
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna dock ej skarpa
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2-3.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 3.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 3.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 43.7 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*caput humeri*): 43.5 mm*
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*epicondylus*): -

<u>Åldersbedömning:</u>
Tänder (*Dentes*): 33-45 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

<u>Kroppslängdsberäkning:</u>
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikernade benelemant är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Påträffade ländkotor har något insjunkna kotkroppar.
Nyckelben (*Clavicula*): Höger nyckelben har *lipping* på den sidan som ledar mot skulderbladet (*extremitas acromialis*).
Lårben (*Femur*): Höger lårben synes vara något vriden på den övre delen av *diafysen.*

Tandstatus:

2	3	4	2	2	3	1	1/2	2	1	3	2	2	3/4	3	2/
ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts		ts	ts			ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
2	3/4	3/4	2	1	3	3	3	3	3	2	1	2	4	4	3/4

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder finns. Individen synes ha haft överbett då framtänderna i överkäken är slitna*lingualt* medan motsvarande tänder i underkäken är kraftigt slitna *labialt*.. Lindrig grad av tandsten. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder finns. Framtänderna är betydligt mer slitna än motsvarande tänder i överkäken. Den första *premolaren* på vänster sida, 34, är något vriden mot *caninen*, 33. De första två *molarerna* på både höger och vänster sida är slitna som sadlar med kvarvarande emalj på den *buccala* och *linguala* sidan. Har tänderna använts som redskap? Kariesangrepp har inte noterats. Lindrig grad av tandsten dock mer på den högra visdomstanden, 48. Lindrig grad av *periodontal förändring* för *molarerna*.

6.11. ANL. 11B

Kön: ?
Ålder: 25-35 år. *Adultus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 327 gram

Ett ofullständigt skelett där flertalet benelement saknas. De ben som påträffats är delar av kraniet (samt flertalet tänder), samtliga halskotor, höger och vänster överarmsben, höger och vänster armsbågsben samt höger hälben. Könsindikerande benelement har varit allför få varvid en könsbedömning inte har kunnat utföras. Samtliga ben är dock slanka respektive små samt att underkäken är mycket smal och tunn. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån tandslitage då övriga åldersindikerande benelement saknas. En kroppslängdsberäkning har inte kunnat utföras.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): -
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -

Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 54 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): *Lambdoidea* sömmen: 0.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement saknas eller är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:

0-1	2	3	3	3	2	2	2		2	2	2	3	3	3	2	0-1
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
	47	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**		**31**	**32**	**33**		**35**	**36**	**37**	
	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts		ts	ts	ts	
	3	3	2	1	2	2	2		2	2	2		3	3	3	

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder finns. Tandstensbildning på både den *buccala* och *linguala* sidan på *molarerna.* Något mer uttalat tandslitage än i underkäken.

Underkäke (*Mandibula*): *Alveoler* för visdomständerna på både höger och vänster sida saknas. Dessa har troligtvis aldrig brutit ut. Den tand som saknas, 34, har förlorats *post mortem* då *alveol* för denna finns. *Molarerna* är mer slitna än motsvarande tänder i överkäken. Ringa grad av tandstensbildning förekommer på både den *labiala/buccala* och *linguala* sidan, dock mer på *incisiverna*. Ringa grad av *periodontal förändring* i underkäken.

Barn 1,2 och 3

Utöver ovanstående individ har rester efter tre stycken yngre individer påträffats som går under benämningen 11b. Dessa kan dock inte fastställas tillhöra någon av de vuxna individerna i anl. 11 då det är okänt var exakt dessa har påträffats. Nedan kommer de att refereras som **Barn 1**, **2** och **3**.

Barn 1: Ett äldre barn. Eventuellt i 7-9 årsåldern. Av skelettet kvarstår endast tre delar av skaftet på strålbenet (vänster eller höger), delar av ett skaft som synes härstamma från ett lårben, en del av främre delen av pannbenet (med öppen *sutura metopica*), en del av tinningsbenet (*bulla tympanica*) samt rester efter oidentifierat rörbensfragment. Könsbedömning tillika kropps-längdsberäkning har p. g. a.

den låga åldern inte kunnat utföras.

Skelettvikt: 38 gram

Barn 2: Av detta barn kvarstår endast vänster stortå som har en öppen tillväxtyta proximalt, en diafys som synes tillhöra ett strålben som har en öppen distal tillvxtyta samt en del från tinningsbenet (bulla tympanica). Individen är några år yngre än ovanstående, Barn 1. Könsbedömning tillika kroppslängdsberäkning har p. g. a. den låga åldern inte kunnat utföras.

Skelettvikt: 8 gram

Barn 3: Detta är resterna efter ett litet barn. Det som kvarstår av detta skelett är delar av armbågsben, överarmsben, revben, skulderblad, ben från hand/fot, kotbågar samt två delar av kraniet (del av pann- samt nackbenet). Åldern för detta barn skulle kunna vara något/några år. Könsbedömning tillika kroppslängdsberäkning har p. g. a. den låga åldern inte kunnat utföras.

Skelettvikt: 10 gram

6.12. ANL. 12

Kön: Kvinna
Ålder: + 30 år. *Adultus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2457 gram

Ett till stor del komplett men fragmenterat skelett. De benslag som saknas är ben från händer och fötter samt ett antal revben. Kraniet är delvis komplett men krossat. Endast ett fåtal tänder har påträffats. Samtliga tandhål i underkäken är helt eller delvis igenväxta. Överkäken saknas, dock har ett antal lösa tänder påträffats. Samtliga påträffade tänder är kraftigt slitna där många endast kvarstår som rotstumpar. Könsbedömningen har utgått ifrån kraniet, bäckenet samt mått tagna på överarmsben och lårben. Åldersbedömningen är gjord utifrån utseendet på ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Flera av benen har småknottrig yta på skaften samt kotorna benutväxter på kotkropparna.

<u>Könsbedömning:</u>
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): Höger 1. Vänster 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna rundade
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 3.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): Höger: 3. Vänster: 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.9 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -

Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): Höger: 58.4 mm, vänster 55.1 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 3-5. 30-44 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 0-1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Flera bröstkotor har insjunkna kotkroppar. En av kotorna har ett djupt hål på den *posteriora* sidan av kotkroppen (*corpus vertebrae*).
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Flera ländkotor har insjunkna kotkroppar.
Nyckelben (*Clavicula*): Vänster nyckelben har på ledytan mot bröstbenet (*extremitas sternalis*) *lipping*.
Knäskål (*Patella*): Höger knäskål har på den *proximala* ytan (*basis patellae*) en tagg som sticker ut.
Lårben (*Femur*): Både höger och vänster lårben har små knottriga och ansträngda *trochanter major*, fästet för de tre sätesmusklerna.
Språngben (*Talus*): Vänster språngben uppvisar på den så kallade halsen (*collum tali*) på benet ett litet hål. Ett icke metriskt särdrag.

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): En *medial* och *lateral incisiv* från obestämd sida har påträffats. Båda har en 4 i slitage och är slitna som en skidbacke *labialt*. Tre stycken *premolarer* har påträffats där samtliga har en 4 i slitage samt tandsten.

Underkäke (*Mandibula*): Underkäken är mycket smal och tunn. Samtliga *alveoloer,* förutom *alveoloen* för den andra *premolaren* på vänster sida är helt eller delvis igenväxta p. g. a tandlossning. En lös *molar* har påträffats med en 3 i slitage.

Utöver ovanstående tänder har fem stycken rotstumpar påträffats varav en har ett kariesangrepp *occlusalt*. Två av dessa tänder påminner om tunna slipade plattor.

6.13. ANL. 13

Kön: Kvinna
Ålder: 25-44 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2391 gram

Ett relativt komplett men trasigt skelett. Av de långa rörbenen är inga hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. De ben som saknas är ett fåtal kotor, ett antal ben från händer och fötter samt de båda blygdbenen.Kraniet är komplett men krossat. Samtliga
tänder förutom en har påträffats. Könsbedömningen har utgått ifrån kraniet samt bäckenben. Åldersbedömningen är gjord utifrån tandslitage samt utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Den sista ländkotan

påträffades sammanväxt med korsbenet, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): -
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 43 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-6. 40-44 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Tre av bröstkotorna har relativt djupa hål på kotkropparna, schmorl´s nodes. Övriga kotor har något insjunkna kotkroppar.
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Den sista ländkotan påträffades sammanväxt med korsbenet.

Tandstatus:

0-1	2	4	3	3	1	2	2	2	2	1	3	3	3	2	0-1	
ts		ts	ts	ts	ts		ts			ts	ts	ts	ts	ts	ts	
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**		**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	
1	2/3	3	2	1	1		2	2	2	1	1	2	3	3	1/2	

Överkäke (*Maxilla*): Samtlig tänder finns. Tandslitaget i överkäken är något mer uttalat än i underkäken.

Lindrig till måttlig grad av tandsten. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Lindrig till måttlig grad av tandsten. Mer uttalat på *incisiverna*. Den *laterala incisiven*, 42, på höger sida har förlorats *post mortem* då *alveol* för denna finns. Kariesangrepp har inte noterats. Mindre uttalat tandslitage än i överkäken.

Övrigt:
Ben som påträffats mellan anl. 12 och 13 och som med säkerhet inte kan sammanföras till någon av dessa: Två falanger, en bakre kindtand, en mjölktand, del av underkäke, del av tinningsben, del av nyckelben samt oidentifierade fragment á 183 gram. Den sammanlagda vikten av detta är 200 gram. Utöver ovanstående har 12 gram djurben påträffats; en tand av får/get, en tand av svin, två tand av nöt samt åtta små fragment.

6.14. ANL 14

Kön: Kvinna
Ålder: + 44 år. *Maturus* +
Kroppslängd: 161.54 + 3.72 cm
Skelettvikt: 2564 gram

Ett komplett skelett så till vida att ett fåtal ben från fötterna samt bröstbenet saknas. En kroppslängdsberäkning har utförts med hjälp av höger lårben. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet samt bäckenben. Åldersbedömningen har utgått ifrån utseende på blygdbensfogen samt ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Kraniet komplett men trasigt. Flertalet tandhål i underkäken samt två i överkäken är igenväxta p. g. a. tandlossning. Flera tänder har kraftiga kariesangrepp.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2-3.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tjocka. Runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2-3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica):* Tunn smal *ramus*. Resten trasigt
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 46.8 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: 76.4 mm

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 55.5 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): Tandlossning
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 50 år
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 3-5. 30-44 år
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

Kroppslängdsberäkning:
Lårbenets maxlängd (60): 435 mm
2.47 (43.5) + 54.10 = 161. 54 cm + 3.72 cm

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påräffats.

Tandstatus:

4	3/4	3/4	3	2	2	2	3	3/4	3/4	2
k	k									k
	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	
18	**15'**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**23**	**24**	**25**	**28**

' Kan vara från motsatt sida

Överkäke (*Maxilla*): *Alveolerna* för de två främre *molarerna* på både höger och vänster sida är igenväxta. Visdomständerna, 18 och 28, finns. Av den högra tanden, 18, återstår endast en urholkad rotstump, orsakad av ett kraftigt kariesangrepp. Den vänstra tandens, 28, *occlusala* yta är halvt reducerad p. g. a ett kariesangrepp. Kariesangreppet på *premolaren* ses som ett hål på den *distala* sidan av tanden. Måttlig till hög grad av tandstensbildning, framför allt på *caninerna.*

Underkäke (*Mandibula*): En tunn och smal underkäke. *Alveoloerna* på den vänstra sidan är samtliga igenväxta, se bild sid 85. På höger sida synes *alveoloerna* för *caninen* och de två *premolarerna* finnas, övriga är igenväxta. De igenväxta *alveoloerna* är troligen ett resultat av åldersrelaterad tandlossning då hela underkäken är tunn och smal vilket kan tyda på en *osteoporotisk* förändring. Tre lösa tänder har påträffats.Två av dessa har en 3 i slitage. Den tredje har en 4 i slitage och ett stort kariesangrepp på den *labiala* sidan av tanden som sträcker sig rakt igenom hela tanden och har reducerat halva den *occlusala* ytan.

6.15. ANL. 15

Kön: Kvinna ?
Ålder: 40-50 år. *Maturus*
Kroppslängd:
Skelettvikt: 2086 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Flera bröstkotor, samtliga ländkotor, ben från händer och fötter, blygdbenen från båda sidor samt bröstbenet saknas. Flertalet av de långa rörbenen är trasiga varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Kraniet delvis komplett men krossat. Flera tandhål i både över- och underkäke är igenväxta p. g. a tandlossning. Tänderna i överkäken är kraftigt nedslitna. Betydligt mer än motsvarande tänder i underkäken. Åldersbedömningen är enbart utförd utifrån ledytan på tarmbenet som ledar mot korsbenet. Flera ben i bl. a. händer och fötter har starkt deformerade ledytor, se under Patologi och övriga skelettförändringar. Vänster lårben uppvisar en tillplattning av den övre delen av skaftet, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.

Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tjocka. Runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2-3.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 3.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Fåra saknas.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 55.3 mm.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): Tandlossning.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-6. 40-49 år.
Skallsömmar (*Suturer*): -

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikernade benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Handrotsben (*Carpi*): Höger och vänster handrotsben har deformerade och småporiga ledytor, se bild sid?
Mellanhandsben (*Metacarpalia*): Höger och vänster mellanhandsben har deformerade och småporiga ledhuvuden (*caput*) samt förändrade ledändar mot handrotsbenen (*basis*).
Fingerben (*Phalanges manus*): Höger och vänster fingerben i den första raden har utfläkta ledändar mot fingerbenen i den andra raden (*caput*), se bild sid 84. Tummens första fingerben har en förändrad ledyta mot handrotsbenen (*basis*).
Lårben (*Femur*): Det vänstra lårbenets leddel i knät är trasigt, men synes ha en förändrad yta med benpålagring. Vänster lårben uppvisar *platymeri*, med ett indexvärde på 76.3.
Vänster lårben: *Anteriort-Posteriort* mått: 248 mm
Transversalt mått: 325 mm
Skenben (*Tibia*): Det vänstra skenbenets övre (*proximala*) leddel i knät har *osteophytbildning* samt benpålagring.

Fotrotsben (*Tarsi*): Höger och vänster, framför allt de vänstra, fotrotsben är deformerade. Det vänstra språngbenets (*talus*) huvud (*caput tali*) är kraftigt förändrad då huvudet är utfläkt och inte runt utan platt med småporig yta, se bild sid 84. Det vänstra båtbenet (*naviculare*) är även det starkt deformerat på den yta som ledar mot språngbenet som är utfläkt och småporig. Övriga fotrotsben är småporiga med *osteophytbildning* runt ledytorna.
Mellanfotsben (*Metatarsalia*): Höger och vänster, framför allt vänster, mellanfotsben har deformerade ledändar mot fotrotsbenen (*basis*) framför allt det femte vänstra samt det andra högra.
Tåben (*Phalanges pedis*): Stortåns första falang på både höger och vänster sida har ett något förändrat huvud (*caput*). Den andra tån i den första raden på höger sida har en utfläkt ledyta (*basis*).

Ovan nämnda förändringar skulle kunna härstamma från en reumatisk ledförändring, *rheumatoid arthritis*..

Förändringar av reumatisk härkomst ses ofta i fot- och handleder.

Tandstatus:

				4	4	4				4						
				13	**12**	**11**				**23**						
48		**45**	**44**	**43**	**42**	**41**		**31**	**32**			**34**	**35**		**38**	
ts						ts			ts							
k					k											
4		3	3	2	4	3		2/3	3			3	3		4	

Överkäke (*Maxilla*): Del av överkäken saknas där *molarerna* ska sitta. *Premolaren* på både vänster och höger sida har förlorats *pre mortem* då *alveoloerna* för dessa är igenväxta. Kvarvarande tänder är kraftigt nedslitna. Den högra främre *incisiven* synes vara runt slipat.

Dessutom har en rotstump påträffats som skulle kunna vara en *molar* vilken har drabbats av ett kariesangrepp. Det har resulterat i att tanden enbart består av en rot inte som normalt av tre då tanden troligtvis har gått av p. g. a detta kariesangrepp.

Underkäke (*Mandibula*): *Alveoloerna* för de två första *molarerna* på både höger och vänster sida, 36, 37, 46 och 47, har växt igen, troligen p. g. a. tandlossning då käkbenet är urholkad vid platsen för de förlorade tänderna. Visdomstanden, 48, samt den andra *incisiven*, 42, på höger sida har kraftiga kariesangrepp som urholkat hela den *occlusala* ytan samt att den
förstnämnda har kraftig pålagring av *cementum* på rötterna. *Alveoloen* för visdomstanden är delvis igenväxt. *Caninen* på vänster sida har förlorats *post mortem* då *alveol* för denna finns. *Caninen* på höger sida är något vriden mot *premolaren*. Tänderna i underkäken är mindre slitna än de i överkäken. Lindrig grad av tandsten på de angripna tänderna. Måttlig grad av *periodontal förändring*.

Övrigt:
En *lateral inicisiv* från överkäken har påträffats som inte tillhör individen.

6.16. ANL. 16

Kön: Kvinna
Ålder: + 45 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2139 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Ben som saknas är flera halskotor, samtliga bröstkotor, flera ländkotor, ben från händer och fötter samt flertalet revben. Av bäckenbenen återstår endast fragment. Kraniet delvis komplett. Skalltaket är helt och intakt. Skallsömmen mellan de två sidorna på pannbenet är inte sammanväxt vilket normalt sker i 2 - årsåldern. Samtliga påträffade tänder är kraftigt nedslitna. Det vänstra skenbenet har en skada på den nedre delen av skaftet, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Relativt tunna. Runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2-3.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 45 mm*.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benslag är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Skenben (*Tibia*): Det vänstra skenbenet har på den nedre delen (*distalt*) av skaftet (*diafysen*) en bensporre ovanför den yta vadbenet ledar mot (*incisura fibularis*). I övrigt är skenbenet friskt och normalt. Skadan på skenbenet skulle kunna härstamma från ett slag som antagligen rubbat vadbenet ur dess läge då bensporren är placerad precis där vadbenet ledar.
Vadben (*fibula*): Nedre delen av vänster vadben saknas. Skaftet synes dock ha små benutväxter som skulle kunna härstamma från samma skada som skenbenet uppvisar, se ovan.

Tandstatus:

				3				4				4				
				13				**23**				**27**				
48	**47**	**46**		**43**				**33**			**36**	**37**	**38**			
ts	ts			ts				ts			ts	ts	ts			
4	4	4		3				3			4	4	4			

Överkäke (*Maxilla*): Höger käkbenet är fragmenterad. *Alveoloer* för samtliga tänder synes finnas, men den för den första *molaren* på vänster sida är halvt igenväxt. Flertalet tänder saknas. Utöver de som finns med i tandschemat har tre *premolerer* påträffats samt en första *molar* från obestämd sida. Samtliga tänder har 4 slitage. *Molaren* har ett kariesangrepp på nacken.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder som saknas har förlorats *post mortem* då *alveoler* för dessa finns. *Alveolen* för den första *molaren* på vänster sida, 36, synes vara delvis igenväxt. Tanden är kraftigt nedsliten *buccalt* med öppna pulpor. Ringa grad av tandsten dock mer uttalat på *caninerna*. Utöver de som finns i tandschemat har två *premolarer* samt en *incisiv* påträffats som dock inte kan sidobestämmas. Samtliga har en 3 i slitage samt ringa grad av tandsten.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 45 mm*.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benslag är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Skenben (*Tibia*): Det vänstra skenbenet har på den nedre delen (*distalt*) av skaftet (*diafysen*) en bensporre ovanför den yta vadbenet ledar mot (*incisura fibularis*). I övrigt är skenbenet friskt och normalt. Skadan på skenbenet skulle kunna härstamma från ett slag som antagligen rubbat vadbenet ur dess läge då bensporren är placerad precis där vadbenet ledar.
Vadben (*fibula*): Nedre delen av vänster vadben saknas. Skaftet synes dock ha små benutväxter som skulle kunna härstamma från samma skada som skenbenet uppvisar, se ovan.

Tandstatus:

				3				4				4				
				13				**23**				**27**				
48	**47**	**46**		**43**				**33**			**36**	**37**	**38**			
ts	ts			ts				ts			ts	ts	ts			
4	4	4		3				3			4	4	4			

Överkäke (*Maxilla*): Höger käkbenet är fragmenterad. *Alveoloer* för samtliga tänder synes finnas, men den för den första *molaren* på vänster sida är halvt igenväxt. Flertalet tänder saknas. Utöver de som finns med i tandschemat har tre *premolerer* påträffats samt en första *molar* från obestämd sida. Samtliga tänder har 4 slitage. *Molaren* har ett kariesangrepp på nacken.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder som saknas har förlorats *post mortem* då *alveoler* för dessa finns. *Alveolen* för den första *molaren* på vänster sida, 36, synes vara delvis igenväxt. Tanden är kraftigt nedsliten *buccalt* med öppna pulpor. Ringa grad av tandsten dock mer uttalat på *caninerna*. Utöver de som finns i tandschemat har två *premolarer* samt en *incisiv* påträffats som dock inte kan sidobestämmas. Samtliga har en 3 i slitage samt ringa grad av tandsten.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Kranium (*Cranium*): Vänster tinningsben (*os temporale*) har på fjälldelen (*pars squamosa*) en litet oval knöl. Detta skulle kunna var en *osteoma*, en godartad tumör som ofta påträffas på kraniet.
Överarmsben (*Humerus*): Vänster överarmsben har *medialt* på den *distala* delan av *diafysen* en liten benpligg som sticker ut.
Handrotsben (*Manus carpi*): Hakbenet (*os hamatum*) har under haken (*hamulus ossis hamati*) ett mellanstort hål som är 3-4 mm djupt. Hålet har fin och rund kant.

Tandstatus:

3	4	4	3/4	3/4	2		3		2	2	4	4	4	4	3
	k	k											k	k	
ts	ts	ts			ts		ts						ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**		**11**		**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41'**		**32**	**33**	**34**	**35**		**37**	**38**
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts				
		k										k			
3/4	4	4	3/4	3	2	2	2		2	2	3	3/4		4	4

' Kan vara från motsatt sida.

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder är markant slitna. Då käkbenet är trasigt kan det inte fastställas om de tänder som saknas, 12 och 21, förlorats *post*- eller *pre mortem*. Ett starkt kariesangrepp på en andra *premolaren* på vänster sida, 25, har reducerat tanden till att enbart bestå av två stycken separerade urholkade rötter. Kariesangreppet på den andra *molaren,* 17*,* ses som ett relativt stort hål på den *distala* sidan av nacken. Måttlig grad av tandstensbildning dock mer uttalat på *caninen* på höger sida och den andra *incisiven* på vänster sida, 22.
Kariesangreppen på de vänstra *molarerna* 26 och 27, sitter *distalt* på nacken. Måttlig grad av *periodontal* förändring.

Underkäke (*Mandibula*): *Alveolen* för den första *molaren* på vänster sida, 36, är helt igenväxt. Den första *incisiven* på vänster sida, 31, saknas och antagligen förlorats *post mortem*. Den

första *molaren* på höger sida, 46, har drabats av en *abcess* på den *distala* roten. Tanden är kraftigt nedsliten med kariesangrepp på den *occlusala* ytan. Den andra *molaren* på vänster sida har en kraftigt nedbruten *alveol*. Måttlig grad av *periodontal* förändring. Lindrig till måttlig grad av tandstensbildning.

6.18. ANL. 18

Kön: ?
Ålder: -
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1303 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Av kotorna har endast ett fåtal fragment påträffats. De båda nyckelbenen saknas likaså höger armsbågs- och överarmsben, vänster lårben oxh språngben, samtliga revben, bröstbenet samt flera ben från händer och fötter. Av bäckenbenet har endast fragment påträffats. Kraniet är ofullständigt och krossat. Av under- och överkäken återstår endast fragment. Flertalet tänder saknas. Samtliga påträffade tänder (förutom de två hörntänderna) från överkäken är mycket nedslitna där flertalet endast återstår som rotstumpar. En könsbedömning tillika åldersbedömning har inte kunnat utföras då könsindikerande liksom åldersindikerande benelement saknas. Det kraftiga tandslitaget skulle dock kunna tala för en hög ålder.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): -
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Relativt tjocka och runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): Höger och vänster *canin* har påträffats. Båda synes vara slitna som en skidbacke *lingualt* där den övre delen av kronan inte är märkbart sliten. Tandsten förekommer på bägge tänder. Kariesangrepp har noterats på den ena, under kronan, på nacken (nackkaries).

Underkäke (*Mandibula*): En främre *incisiv* har påträffats med en 2/3 i slitage.

Utöver ovanstående tänder har nio rotstumpar påträffats där samtliga har en 4 i slitage. Två av dessa är som tunna tunna avslip med kvarvarande emalj längs sidorna. Tre är slitna *occlusalt* varav ena har ett kariesangrepp som urholkat den *occlusala* ytan. Två återstår endast som deformerade rötter med kraftig

tandstensbildning. De två sista skulle kunna vara två *premolarer*.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: En del av skaft från rörben á 59 gram.

ANL. 18

BARNGRAV.

Kön: -
Ålder: Strax innan födelse/Nyfött/Några dagar gammalt.
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 6 gram

Rester efter ett mycket litet barn. Endast små enstaka fragment kvarstår av detta skelett. Fyra anlag till mjölktänder har påträffats. Den sammanlagda vikten är endast 6 gram.

Könsbedömning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Åldersbedömning:
Tänder (*dentes*): Strax innan födelse/Nyfött/Några dagar gammalt

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller övriga skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Fyra stycken anlag till mjölktänder har tänder har påträffats: Två *molarer* samt en *medial* och *lateral incisiv* från överkäken. Utvecklingen av dessa talar för att individen varit ett litet (nyfött) barn.

6.19. ANL. 19

Kön: -
Ålder: 7 år +- 24 månader. *Infans* 1/*Infans* 2
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 263.5 gram

Ett mycket fragmenterat och poröst barnskelett. Inga hela ben har påträffats. Flertalet ben består av små fragment/flis varvid identifikationen av respektive benelement har varit svår att utföra. Detta innebär att många ben kommer att klassas som oidentifierade. Åldersbedömningen har således enbart utförts utifrån tändernas frambrott och utveckling. En könsbedömning och

kroppslängdsberäkning har inte utförts p. g. a. den låga åldern. Sjukliga eller andra skelettförändringar har inte noterats. Av kraniet har två stycken övertaliga benelement påträffats tillhörande tinningbenet. Dessa två är betydligt mindre än de tillhörande skelettet vilket innebär att de tillhört en individ yngre än 7 år +- 24 månader. Utöver dessa element har inga övertaliga kranieben eller tänder (både mjölk- respektive permanenta) påträffats vilket dock är svårt att säga p. g. a. fragmente-

ringen. Även kraniet är krossat och består delvis av mycket små fragement.

Könsbedömning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Åldersbedömning:
Tänder (*dentes*): 7 år +- 24 månader.

Kroppslängdberäkning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Överkäke (Maxilla): Mjölktänder som sitter *in situ* är den första och andra *molaren* på höger sida samt första *molaren* på vänster sida. Lösa mjölktänder är den andra *molaren* på vänster sida, de två *caninerna* samt de två främre *incisiverna*..

Tandsten har påträffats på den *andra* molaren på vänster sida.

Permanenta tänder som sitter *in situ* är den andra incisiven på höger sida som ännu inte brutit igenom käkbenet, den första och andra *incisiven* på vänster sida där den främre *incisiven* precis har brutit igenom käkbenet och den andra forfarande sitter i käkbenet. Lösa permaneneta tänder är den främre *incisiven* på höger sida vars rot är ca 7 mm lång och inte sluten, en *premolar* vars rot endast är 1 mm lång, den första *molaren* från vardera sida vars rot är ca 10 mm lång men
ännu inte är sluten, anlaget till den andra *molarer*n en från vardera sida samt anlaget till *caninen*, en från vardera sida, som sitter i käkbenet vars rötter inte alls är utvecklade.

Kariesangrepp samt tandstensbildning har inte påträffats på de permanenta tänderna.

Underkäke (*Mandibula*): Höger sida av underkäken saknas. Inga mjölktänder har påträffats *in situ* på väntser sida. Lösa mjölktänder är en *incisiv*, *caninen* från vardera sida samt tre stycken *molarer*.

Permanenta tänder som påträffats *in situ* är den andra *premolaren* på vänster sida samt anlaget till den andra *molaren* på vänster sida. Lösa premanenta tänder är samtliga fyra *incisiver* vars rötter ännu inte är slutna de tre återstående *premolarerna* vars rötter endast är ca 2 mm långa, *caninen* från vadera vars rot endast är ca 4 mm lång, den första *molaren* från vardera sida vars rötter ännu inte är slutna samt anlaget till den andra *molaren* på höger sida.

Kariesangrepp och tandstensbildning har inte påträffats.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Två delar av tinningsbenet, två delar av rörbensskaft (bränt material) med en sammanlagd vikt av 9 gram.

6.20. ANL. 20

Kön: ?
Ålder: 33-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2091 gram

Ett ofullständigt och mycket fragmenterat skelett. Benelement som saknas är flertalet revben, samtliga bröst-

och ländkotor (förutom ett antal fragment från kotbågarna) samt ben från händer och fötter. Ett större antal benfragment har dock inte kunnat identifieras. Endast ett fåtal benelement är i helt skick dock inte de långa rörbenen, varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. En könsbedömning har inte kunnat utföras då flertalet könsindikerande benelement saknas. Kraniet uppvisar både kvinnliga och manliga könskaraktärer. Samtliga ben är dock kraftiga, rörbenen dock inte alltför långa. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån tandslitage då övriga åldersindikerande benelement saknas. Kraniet komplet men krossat. Samtliga tänder finns. Sjukliga förändringar har inte noterats. På en av halskotorna har dock åldersrelaterade förändringar påträffats. Den höga graden av fragmenteringen har dock försvårat möjligheterna att påträffa förändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 3.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): -
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 3-4.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -
Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 63.5 mm*.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 33-45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): -

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Halskotor (*Vertebrae cervicales*): På grund av fragmenteringen har halskotorna inte kunnat bestämmas till nummer. En av halskotorna har dock en småporig kotkropp samt ledyta för revbenen.

Tandstatus:

3	3	4	3/4	3	1/2	2	2	2	2	1/2	3	3	4	3	3
ts		ts		ts			ts	ts	ts		ts		ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
3	3	4	3	3	3	2	2	2	2	3	2	3	4	4	3

Överkäke (*Maxilla*): Endast enstaka fragment av *maxilla* har påträffats. Samtliga tänder finns. Flertalet tänder har påträffats lösa. Lindrig grad av tandstensbildning, dock mer på *incisiverna*. *Molarerna* är slitna snett *lingualt*. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder finns. Hög grad av tandstensbildning på både den *labiala* och *linguala* sidan på *incisiver* och *caniner*. Övriga (förutom visdomstanden, 18, som har tandsten på både den *linguala* och *buccala* sidan) tänder har lindrig grad av tandsten på den *linguala* sidan. Kariesangrepp har inte noterats. *Molarerna* är slitna snett *buccalt*.

6.21. ANL. 21

Kön: Kvinna.
Ålder: -
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1003 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Flertalet ben från händer och fötter saknas.
Utav ryggraden (bl. a av den första och andra halskotan), bäckenbenen samt korsbenet har endast fragment påträffats. Kraniet är delvis komplett men krossat. Överkäken och höger sida av underkäken saknas. Samtliga tandhål på vänster sida i underkäken är igenväxta p. g. a. tandlossning. Endast fem tänder har påträffats, samtliga lösa.

<u>Könsbedömning:</u>
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1-2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

<u>Åldersbedömning:</u>
Tänder (*Dentes*): Tandlossning.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

<u>Kroppslängdsberäkning:</u>

Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande ben är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): En *canin* har påträffats som dock inte är märkbart sliten. Möjligtvis tillhör inte tanden i individen.

Underkäke: Samtliga *alveoloer* på vänster sida är igenväxta. Höger sida av käkbenet saknas.

Övriga tänder som påträffats är en visdomstand som inte kan bestämmas till över- eller underkäke. Tanden är kraftigt nedsliten med en 4 i slitage, två tänder som skulle kunna vara *premolarer.* De är dock kraftigt nedslitna vilket innebär att sida och nummer inte ses samt en rotstump a' 7 mm som inte kan bestämmas till tand.

6.22. ANL. 22

Kön: Kvinna
Ålder: 25-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2503 gram

Ett relativt fullständigt men fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Ben som saknas är flertalet halskotor, bröstkotor, ben från händer och fötter, bröstbenet, de båda blygdbenen samt flertalet revben. Kraniet komplett men krossat. Samtliga tänder i överkäken finns. I underkäken saknas de två första bakre kindtänderna på höger sida p. g. a. tandlossning. Tandhålen för dessa har växt
igen. Av den andra bakre kindtanden på vänster sida återstår endast en rotstump. Måttlig till hög grad av tandsten. Vänster armsbågsben har en något bullig nedre ledyta, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1-2. .
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 44.2 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): *Maxilla*: 25-35 år. *Mandibula*: 33-45.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5. 40-44 år.
Skallsömmar (*Suturer*): -

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Armbågsben (*Ulna*): Vänster armsbågsben har en något bullig distal yta (*caput ulnae*), strax under utskottet (*processus styloideus ulnae*). Denna ledyta ledar mot en ledskiva som i sin ligger mot *os triquetrum* (ett av de åtta handrotsbenen).

Tandstatus:

1	3	3/4	3	3	1	1	1	1	1	1	3	3	3/4	3	2
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
		46	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**
		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts			
															k
		4	2/3	1/2	1	1	1	1	1	1	1/2	2	3/4	4	3

Överkäke (*Maxilla)*: De båda bakre *molarerna* på höger sida, 18 och 17, har pålagring av *cementum* på röttena. Måttlig grad av tandsten.

Underkäke (*Mandibula*): Av den andra *molaren* på vänster sida, 37, kvarstår endast en 7 mm lång rotstump, *alveolen* för denna är mycket grund. Troligen har tanden suttit mycket löst i käkbenet. De två bakre *molarerna* på höger sida, 47 och 48, som saknas, har igenväxta *alveoler,*
tänderna har fölorats *pre mortem*. troligen p. g. a. tandlossning då käbenet vid platsen för tänderna är kraftigt urholkad. Måttlig till hög grad av tandsten dock mer än i överkäken. *Incisiverna* och *caninerna* har kraftig tandstensbildning både *labialt* och *lingualt* på tänderna. Kariesangreppet på visdomstanden på vänster sida, 38, syns som ett stort hål *buccalt* som reducerat halva den *occlusala* ytan.

6.23. ANL. 23

Kön: Kvinna
Ålder: 25-50 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2176 gram

Ett relativt komplett men mycket fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Samtliga rörben är dock slanka och relativt korta. Ben som saknas är ben från händer och fötter, de båda blygdbenen samt höger knäskål. Hela benelement är endast vänster nyckelben samt ben från händer och fötter. Könsbedömningen har utgått ifrån karaktärer på kraniet, bäckenbenet samt mått på lårbenet. Åldersbedömningen har utgått ifrån tandslitage och utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Kraniet synes vara litet och är delvis komplett men krossat. I underkäken har den högra hörntanden inte brutit fram. Då käkbenet är trasigt syns tanden i käken. Motsvarande tand i överkäken sitter snett över den andra framtanden. Två mjölkhörntänder från överkäken har påträffats som synes tillhöra individen. Då samtliga benelement dock är skelettalt vuxna (vilket innebär att individen är över 20 år) borde dessa ha tappats sedan flera år tillbaka. Samtliga visdomständer och dess

tandhål saknas. Tänderna i överkäken är mindre slitna än de i underkäken. På ett av fingerbenen syns spår av den bronsring arkeologerna påträffade. Höger nyckelben har ett brett och tillplattad del av skaft mot bröstbenet vilket kan vara ett resultat av en fraktur.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2-3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*):-

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 39.9 mm*.
Mått på lårbenets leddel i knät: 71.2 mm*.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år. Visdomständer saknas.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 6. 45-49 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Nyckelben (*Clavicula*): Höger nyckelben har på den sidan som ledar mot bröstbenet (*extremitas sternalis)* en tillplattad och något förtjockad *disfys*. Detta skulle kunna härstamma från en fraktur vilket resulterat i att brottytorna inte läkt korrekt.
Fingerben (*Phalanges manus*): På ett av fingerbenen i den första raden syns spår av den bronsring som arkeologerna påträffade på vänster hand.

Tandstatus:

2/3	3	1/2	0-1	0-1	1	1	1	1	0-1	2	0-1	3	2/3	
		ts	ts	ts							ts	ts		
17	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	
47	**46**	**45**	**44**		**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	
ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	
2	3	1/2	0-1		1/2	1/2	1/2	1/2	1	0-1	1/2	3	2	

Överkäke (*Maxilla*): Visdomständerna saknas. *Alveolen* för den vänstra tanden saknas, att döma av utseendet

tandhål saknas. Tänderna i överkäken är mindre slitna än de i underkäken. På ett av fingerbenen syns spår av den bronsring arkeologerna påträffade. Höger nyckelben har ett brett och tillplattad del av skaft mot bröstbenet vilket kan vara ett resultat av en fraktur.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna, skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2-3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*):-

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 39.9 mm*.
Mått på lårbenets leddel i knät: 71.2 mm*.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år. Visdomständer saknas.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 6. 45-49 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Nyckelben (*Clavicula*): Höger nyckelben har på den sidan som ledar mot bröstbenet (*extremitas sternalis)* en tillplattad och något förtjockad *disfys*. Detta skulle kunna härstamma från en fraktur vilket resulterat i att brottytorna inte läkt korrekt.
Fingerben (*Phalanges manus*): På ett av fingerbenen i den första raden syns spår av den bronsring som arkeologerna påträffade på vänster hand.

Tandstatus:

2/3	3	1/2	0-1	0-1	1	1	1	1	0-1	2	0-1	3	2/3	
		ts	ts	ts							ts	ts		
17	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	
47	**46**	**45**	**44**		**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	
ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	
2	3	1/2	0-1		1/2	1/2	1/2	1/2	1	0-1	1/2	3	2	

Överkäke (*Maxilla*): Visdomständerna saknas. *Alveolen* för den vänstra tanden saknas, att döma av utseendet

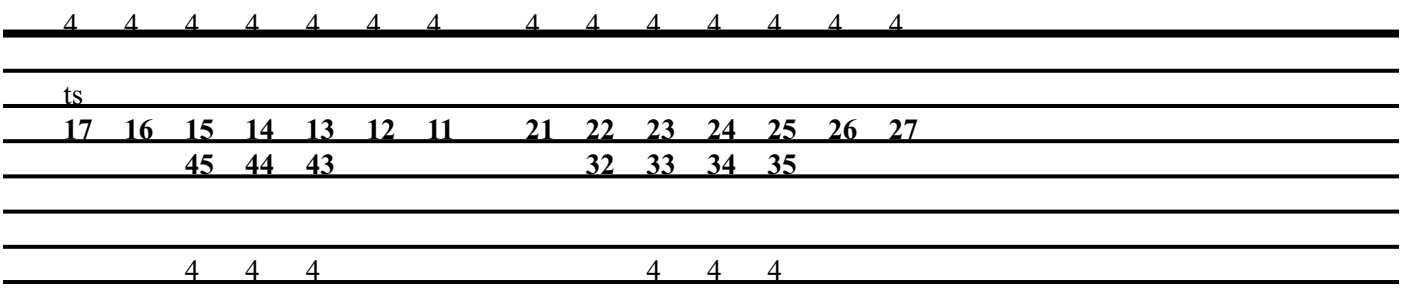
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 44.1 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 45 år
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-6. 40-49 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1-2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Halskotor (*Vertebrae cervicales*): Halskota VI och VII har *osteophytbildning* och insjunkna kotkroppar på både den *inferiora* och *superiora* sidan samt att kotranden är något uppluckrad på den *inferiora* sidan på halskotan VI.
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Samtliga bröstkotor har insjunkna kotkroppar. Bröstkota VI - VIII har ringa grad av *osteophytbildning* på både den *inferiora* och *superiora* sidan , bröstkota IX - XII på enbart den *inferiora* sida. Kota IX - XII har en uppluckrad och småporig kotrand på både den *inferiora* (IX enbart på den *inferiora* och den XII enbart på den *superiora*) och *superiora* sidan.
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Samtliga ländkotor har insjunkna kotkroppar. Två av dessa har kraftig *ostephytbildning.* Antagligen för att stabilisera en förskjutning i ländregionen. Ländkotorna är något skadade varvid det inte har gått att bestämma de fem till nummer.
Armbågsben (*Ulna*): Vänster armsbågsben har en skadad*distal* ledyta med *eburnation*. Hela ledhuvudet (*caput ulnae*) är utfläkt och inte rund som normalt utan mer oval, se bild sid 84. Den *distala* delen av *diafysen* är dock normal. Orsaken till detta skulle kunna vara ett slag eller en parerskada, dvs. att individen tagit emot ett ev. fall med handen. Vid samma tillfälle har antagligen skadan för det vänstra strålbenet uppkommit, se nedan.
Strålben (*Radius*): Vänster strålben har en förändrad *distal* del av *diafysen*. Ytan är något förtjockad. Detta skulle kunna vara ett resultat av ett kraftigt slag som dock troligtvis inte har inneburit att benet gått av i två delar.
Tarmben (*Os ilium*): Höger tarmben har en förändrad ledyta för korsbenet (*facies auricularis*). Hela ytan är starkt förtjockad och upphöjd. Förändringen synes bero på att korsbenet på den högra sidan har växt fast. Korsbenet på den sidan är dock trasig. Denna sammanväxtning skulle kunna bero på en infektion i de inre organen eller i tarmarna, en ärftlig förändring som förbenat korsbenet med tarmbenet. I och med detta har rörelseförmågan i höften reducerats (Czarnetzki 1996:60) Ledkapseln (*acetabulum*) och det högra lårbenshuvudet är dock normala.
Korsben (*Sacrum*): Den övre ledytan (*promotorium*) på den första kotan ser ur att vara insjunken. Höger sida synes ha växt ihop med tarmbenet. Se ovan.
Lårben (*Femur*): Vänster lårben har en något förändrad och bullig *medial* kondyl. Tyvärr saknas en del av kondylen varvid omfattningen inte kan ses.
Skenben (*Tibia*): Vänster skenben har *proximalt* en benutväxt som sticker ut *posteriort* från den *laterala* kondylen.

Tandstatus:

Överkäke (*Maxilla*): Tänderna är kraftigt nedslitna. Endast rotstumpar kvarstår. Den första *molaren* på vänster sida, 26, har endast en rot kvar i käkbenet. De övriga två är frilagda.
Visdomständerna synes inte ha brutit ut. Den andra *molaren* på både vänster och höger sida, 17 och 27, och den första *molaren* på höger sida, 16, är snedsliten *lingualt.* De två förstnämnda har emalj kvar *buccalt*. Samma tänder är delvis helt uppe ur käkbenet. Tandstensbildningen på den andra *molaren*, 17, ses på den *buccala* sidan. *Premolaren* på vänster sida, 25, har pålagring av *cementum* på roten. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Tänderna är kraftigt nedslitna. Endast rotstumpar kvarstår. Underkäken är smal och tunn. *Alveolerna* för *molarerna* på båda sidor är igenväxta p. g. a. tandlossning. *Alveoloen* för den andra *molaren* på höger sida är delvis igenväxt. Visdomständerna synes inte ha brutit ut. Den andra *premolaren* på höger sida, 15, sitter snett i käken. *Alveoloen* är starkt utvidgad.

En *incisiv* från underkäken har påträffats som inte kan bestämmas till nummer och sida. Tanden har en 4 i slitage.

6.25. ANL. 25

Kön: Kvinna
Ålder: + 45 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2195 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Samtliga rörben är trasiga och i flertalet mindre delar varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Rörbenen synes dock vara slanka och långa, framför allt överarmsbenen som dessutom inte ser ut att vara proportioneliga till lårbenen som ser relativt korta ut. Det enda benelementet i helt skick är höger språngben (från foten). Ben som saknas är ett fåtal halskotor, de båda sittbenen (från bäckenet), ett mindre antal ben från händerna, flertalet ben från fötterna, ett större antal revben samt vänster knäskål. Korsbenet och bäckenbenen har påträffats som fragment. Kraniet är delvis komplett men krossat. Av överkäken återstår endast fragment. Sex tänder från överkäken har påträffats. Tänderna är markant nedslitna. Underkäken är hel. Tandhålet för den första bakre kindtanden är igenväxt.

Tänderna på vänster sida i underkäken är betydligt mer nedslitna än de på höger sida. Könsbedömningen har utgått ifrån kraniet och bäckenbenet samt på mått tagna på överarmsbenet. Åldersbedömningen är utförd på tandslitage samt utseende på blygdbensfogen och ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Bröstkota X-XII samt samtliga ländkotor har kraftigt förändrade kotkroppar, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2-3.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Relativt tunna men runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1-2.

Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): Smal tunn *ramus*. Konkav vinkel.
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 41.9 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentest*): + 45 år. Visdomständer saknas.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 50 år.
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-6. 40-49 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 0.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Bröstkota X, XI och XII har *osteophytbildning* på kotkropparna. Övriga kotor har en något uppluckrad kotrand på både den *inferiora* och *superiora* sidan.
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Samtliga ländkotor har starkt sammanpressade och insjunkna (ihopsäckade) kotkroppar och omfattande *osteophytbildning*.
Strålben (*Radius*): Vänster strålben har en utplattad och utdragen ledyta för bicepssenan (*tuberositas radii*). Det högra strålbenet har även det en tillplattad ledyta men betydligt mindre uttalad än på det vänstra.

Tandstatus:

			4	4	4				4	4		4			
												k			
			15	**14**	**13**				**23**	**24**		**26**			
47	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**					**34**	**35**		**37**		
ts	ts	ts	ts	ts											
	k												k		
3	3	3	3	3	3					4	4		4		

Överkäke (*Maxilla*): Endast fragment av överkäken kvarstår. Sex tänder har påträffats. Tänderna är markant nedslitna. Tandsten har inte noterats vilket dock kan bero på slitaget.
Kariesangreppet på den första *molaren* på vänster sida, 26, kan ses som en liten svart prick på den *occlusala* ytan. *Alveolen* för den första *molaren* på höger sida, 16, synes vara igenväxt. Tanden har förlorats *pre mortem*. Övriga delen av det bakre partiet av käkbenet saknas.

Underkäke (*Mandibula*): Tänderna på höger sida är inte i lika hög grad nedslitna som de på vänster sida. De återstår endast som pliggar. *Alveolen* för den första *molaren* på vänster sida, 36, är igenväxt. *Alveoloen* för den andra *molaren* på vänster sida, 37, är starkt utvidgad, tanden är nästan helt uppe ur käkbenet.

Tanden är markant nedsliten och består endast av en tunn sammanhängande del mellan de två rötterna. Kariesangreppet på samma tand ses som ett svart litet hål *distalt* på den *occlusala* ytan. Kariesangreppet på den första *molaren* på höger sida, 46, ses *distalt* på nacken som har angripit kanten på den *occlusala* ytan. *Alveoleor* för de främre tänderna finns. Tänderna har förlorats *post mortem*. Visdomständerna och dess *alveoler* saknas.
Utseendet på käkbenet talar för att dessa inte brutit fram.

Dessutom har en pligg påträffats som inte kan bestämmas till över- eller underkäke. Den skulle kunna vara ifrån underkäken och då en av framtänderna på vänster sida.

6.26. ANL. 26

Kön: Kvinna
Ålder: + 35 år. *Adultus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2914 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat uföras. Samtliga benelement synes dock vara långa och kraftiga. Ben som saknas är flera tåben från vänster och höger sida, samtliga fotrotsben från
höger sida inklusive språng- och hälben, flertalet mellanfotsben från höger sida, ett fåtal finger- mellanhands- och handrotsben från både vänster och höger sida samt vänster knäskål.
Flertalet könsindikerande benelement uppvisar både manliga och kvinnliga könskaraktärer såsom t. ex. kraniet. Kraniet är delvis komplett men krossat. Tänderna är markant nedslitna, framför allt i överkäken. Den vänstra hörntanden i överkäken har aldrig brutit fram. Tanden kan ses sittandes snett i käkbenet. Dräneringskanaler orsakad av varbildning kan ses vid rötterna för den första bakre kindtanden i överkäken på höger sida. Flera kotor har förändrade kotkroppar och ledutskott.

<u>Könsbedömning:</u>
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 3-4.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Inte alltför tjocka men runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 3.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*):1-2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2-3.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. Hö: 4. Vä: 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): Svagt konkav, smal *ramus*, har *ventral* båge
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 44.6 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

<u>Åldersbedömning:</u>
Tänder (*Dentes*): + 45 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 50 år.

Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 4-5. 35-44 år
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Halskotor (*Vertebrae cervicales*): Halskota III-V har ansträngda ledutskott på den höger sida. Den tredje och fjärde halskotan har en blaffig nedre (*processus articularis inferior*) ledyta på utskottet. Den femte halskotan har *osteofhytbildning* på den övre ledytan (*processus articularis superior*) ledytan, en vertikalt ställd *osteopfhytbldning, syndesmophytebildning*. Den sjätte och sjunde halskotan är tyvärr trasiga, ledytorna saknas. Halskotorna synes ha föskjutits något åt höger.
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Samtliga bröstkotor är fragmenterade. Flera kotor ser dock ut att ha något insjunkna kotkroppar.
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Samtliga ländkotor är fragmenterade. Flera ländkotor har insjunkna kotkroppar. Minst en har kraftig *ostephytbildning*. En av ländkotorna har en kollapsad kotkropp.
Sittben (*Os ischii*): Både höger och vänster sittben har på den stora benknölen (*tuber ischiadicum*) små benutväxter som sticker ut från den övre kanten.

Tandstatus:

2	4	4	4						0		4	4		
k	k													
18	**17**	**16**	**15**						**23**		**25**	**26**		
	47	**46**	**45**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	
				ts						ts				
		k	k											
	3/4	3/4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3/4	3/4	

Överkäke (*Maxilla*): Flera tänder från överkäken saknas. *Alveoloer* för *incisiverna* , *caninen* på höger sida samt för *premolaren* på vänster sida finns, tänderna har förlorats *post mortem*. *Caninen* på vänster sitter snett i käkbenet och har inte brutit fram. Tanden har aldrig synts genom tandköttet då den *occlusala* ytan inte alls är nött. Bakre delen av överkäken på vänster sida för *molarerna* 27 och 28 saknas. Dessa tänder har inte påträffats lösa. Kariesangreppet på den andra *molaren* på höger sida, 17, ses *distalt* på nacken. Visdomstanden, 18, har ett djupt kariesangrepp *mesialt* på nacken där tanden legat an mot den andra *molaren*, 17. En *abcess* kan ses på både den *linguala* och *buccala* sidan för den första *molaren* på höger sida, 16, se bild sid 85. Tanden är kraftigt *nedsliten* lingualt.

Utöver ovanstående tänder har en urgröpt rot (4 i slitage) samt en mycket nött och sliten tand påträffats. Den förtnämnda tanden har angripits av ett kraftigt kariesangrepp och kan p. g. a. av detta inte bestämmas till tand. Den sistnämnda (4 i slitage) skulle kunna vara en framtand.

Underkäke (*Mandibula*): Visdomständerna och dess *alveoler* saknas. Käkbenet är något porig och inte urholkad för platsen för dessa vilket skulle kunna tala för att tänderna har brutit ut men troligtvis dragits ut och inte förlorats p. g. a tandlossning. Den *premolar* som saknas på höger sida, 44, har förlorats *post mortem* då *alveol* finns. Lindrig grad av tandsten *lingualt* på den första *premolaren* på vänster sida, 34, samt *labialt* på den högra *caninen*, 43. Kariesangreppet på *premolaren* på höger sida ses som en liten inskärning *mesialt* på nacken. Kariesangreppet på den första *molaren* på höger sida, 46, ses *mesialt* där den reducerat en tredjedel av den *occlusala* ytan samt *distalt* som ett medelstort hål på nacken. Tänderna i underkäken till

skillnad mot de i överkäken är slitna rakt ned, *occlusalt*. Hög grad av *periodontal förändring*.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Fem tänder, en del av nedre delen av skaftet av överarmsben, ett handrotsben (*os capitatum*), fyra fragment av kota, en del av skulderblad (*proc. coracoideus*), två skalltaksfragment, två delar av revben, en del av första halskotan, en ledhuvud från hand/fot mellanhands/mellanfotsben, fyra fragment från skaft av mellanhands/mellanfotsben samt sju oidentifierade fragment. Den sammanlagda vikten av detta är 26 gram

6.27. ANL. 27

Kön: -
Ålder: Nyfött eller några dagar gammalt. *Infans* 1
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 19 gram

Resterna efter ett mycket litet barn (möjligtvis nyfött) påträffades i denna anläggning. Endast fragment kvarstår av skelettet med en sammanlagd vikt på 19 gram. Av de fragment som har gått att urskilja har rester efter tarmben, kotbågar, rörben, revben samt kranium påträffats dock
inga anlag till tänder. Av kraniet återstår endast små fragment. Ett av öronbenen har påträffats; städet.

Könsbedömning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Åldersbedömning:
Tänder (*dentes*): Anlag till tänder har inte påträffats.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Inga anlag till tänder har påträffats.

6.28. ANL 28

Kön: Kvinna.
Ålder: 33-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: 165.79 +- 4.30 cm.
Skelettvikt: 2394 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Rörbenen är slanka och relativt långa. Utav de långa rörbenen är endast vänster armbågsben i helt skick. En kroppslängdsberäkning har utförts med hjälp av denna vilket dock innebär att den verkliga kroppslängden för individen kan komma att skilja sig från den ovan angivna då armsbågsbenet inte är det mest kroppslängdsindikerande benelementet. Ben som saknas är ett antal handrots- och fingerben, fotrots- och tåben samt ett antal revben. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet, bäckenbenet samt mått på överarmsbenen. Åldersbedömningen har enbart utförts med hjälp av tandslitage då
övriga ålderskriteria saknas. Kraniet är komplett och i relativt fint skick. Samtliga tänder finns från underkäken. Elva lösa tänder från överkäken har påträffats. Tandhålet för den första och andra bakre

kindtanden på höger sida har växt igen.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1-2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Inte allför smala, runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 2-3.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 3.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 57.4 mm *.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 33-45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

Kroppslängdsberäkning:
Armbågsbenets maxlängd: 253 mm
4.27 (25.3) + 57.76 +- 4.30 = 165.79 cm +- 4.30 cm.

Då lårben, skenben samt överarmsben är trasiga har istället vänster armbågsben använts för att beräkna kroppslängd vilket innebär att det verkliga kroppslängden för individen kan skilja sig något för den ovan angivna kroppslängden. Detta därför att överarmsbenet inte är allför tillförlitlig för beräkning av kroppslängd.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:

2			3	3	2	2	2	2		2	3					
ts										ts						
18			**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**					
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	
	k														k	
3	3	3	2/3	2/3	2	2	2	2	2	2		3	3	3	2/3	

Överkäke (*Maxilla*): Elva lösa tänder har påträffats. Den första och andra *molaren* på höger sida

har förlorats *pre mortem* då *alveoloen* för dessa tänder är igenväxta. Lindrig grad av tandsten *labialt* på den vänstra *caninen*., 23, och *distalt* på visdomstanden, 18, på höger sida. Den bakre delen av vänster överkäke saknas.

Utöver ovanstående tio tänder har en rotstump (4 i slitage) på 5 mm påträffats.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder finns. Kariesangreppen på den andra *molaren* på höger sida, 47, och på visdomstanden på vänster sida, 38, ses som en svart prick på den *occlusala* ytan. Lindrig grad av tandstensbildning, dock mer uttalat på *incisiverna.* Lindrig grad av *periodontal förändring*.

Individ 1:

Utöver ovanstående individ har resterna efter ett barn påträffats i nära anslutning till gravläggningen. Detta skelett består av kraniedelar, del av överkäke, fyra mjölktänder (två *molarer* och två *incisiver*), två kotdelar (lösa icke sammanväxta ledutskott). Åldern för denna individ är 3-5 år +- 12-16 månader. Den sammanlagda vikten för detta är 95 gram.

Ett antal lösa fragment som av arkeologerna har redovisats under individ 1 kan dock inte sägas tillhöra vare sig individ 1 eller anl.28. Detta är tre delat av blygbenet, ett ledutskott från en ländkota, en bit av ett *diafys*, en *distal radius*, tre kotfragment, en permanent molar, samt ett större antal små fragment. Den sammanlagda vikten av detta är 76 gram.

Benkoncentration:

En mindre benkoncentration påträffades i närheten av anläggningen. Denna består av två brända större benelement från djur (nötkreatur) samt ett mindre antal oidentifierade benfragment. Den sammanlagda vikten för detta är 66 gram.

6.29. ANL. 29

Kön: Kvinna
Ålder: + 45år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1353 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Rörbenen är dock mycket slanka med smala och små leddelar. Benelement som saknas är samtliga bröst- och ländkotor (endast lösa kotbågar av dessa har påträffats), kotkroppar från tre av de sju halskotorna, ben från händer och fötter, de båda knäskålarna, flera revben samt bröstbenet. Av korsbenet och bäckenbenen återstår endast mindre fragment. Inga könskaraktärer på bäckenbenen har kunnat iaaktagas. Ett komplett men krossat kranium. Samtliga tänder i överkäken finns, en tand i underkäken saknas som förlorats
efter gravläggning. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån tandslitage då övriga åldersindikerande benelement saknas. Trots att visdomständerna inte är alltför slitna har en ålder på över 45 år angivits för individen då de första två bakre kindtänderna på båda sidor, i både över- och underkäke, är kraftigt nedslitna.

<u>Könsbedömning:</u>
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Relativt smala, runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.

Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): -
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): -
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:

2	3	3/4	3/4	3	4	2	2	2	2	0-1	3	3/4	4	3	2
ts		ts				ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**	**33**	**34**	**35**	**36**		**38**
ts	ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts	tst	ts	ts	ts	ts		ts
1	3	4	3	1	2	2	3	3	2	2	2	3	4		1/2

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder finns. Den högra *caninen* är enbart en rotstump á 6 mm. Tanden synes ha slitits ned, inte drabbats av ett kariesangrepp. *Premolarer* och *molarer* på både höger och vänster sida är slitna *lingualt* med kvarvarande *emalj* på den *buccala* sidan av tänderna. Lindrig grad av tandstensbildning på den *labiala*- resp. *buccala* sidan. Måttlig grad av *periodontal förändring* för *incisiverna*. på den högra sidan. Hög grad av *periodontal förändring* för *incisiverna* på vänster sida. *Molarernas* rötter har pålagringar av *cementum*. Till skillnad mot de övriga *molarerna* är visdomständerna inte nämnvärt slitna.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder, förutom den andra *molaren* på vänster sida, 37 (som har förlorats *post mortem*) finns. Den första *molaren* på höger och vänster sida är kraftigt nedsliten. Den första *molaren* på höger sida, 46, synes ha en inflammerad *alveol* då rötterna *buccalt* nästan har trängt igenom käkbenet. Den andra *molaren* på samma sida har en något utvidgad *alveol*. Måttlig grad av tandsten på både den *linguala*

och *labiala* resp. *buccala* sidan.
Lindrig grad av *periodontal förändring*.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: En hörntand från överkäken.

6.30. ANL. 30A

Kön: Kvinna
Ålder: + 50 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2147 gram

Ett fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kroppslängds-beräkning inte har kunnat utföras. Rörbenen synes dock vara relativt långa och slanka med inte alltför markerade muskelfästen. Vänster nyckelben har ett mycket smalt skaft liksom första
halskotan vars kotbåge är mycket tunn och smal. Ben som saknas är: ett antal finger- och handrotsben, ett antal tåben, vänster knäskål samt ett större antal revben. Kraniet är komplett men krossat. Under- och överkäke finns. Flera tandhål i både över- och underkäke har växt igen. De bakre kindtänderna är små. Könsbedömningen har utgått ifrån karaktärr på kraniet, bäckenbenen samt mått på lårben samt överarmsben. Åldersbedömningen har utförts utifrån tandslitage, utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet samt utseende på blygdbensfogen. Halskotorna uppvisar ansträngda kotkroppar, vänster skulderblad har en kant runt ledytan för överarmsbenet.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Runda, inte alltför tunna.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1-2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): Hö: 3. Vä: 2.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*:: Bred *ramus*, konkav vinkel
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 41.4 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42.8 mm *.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 57.8 mm *.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): +45 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): + 50 år.
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 7 + 50 år
Skallsömmar (*Suturer*): 3.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Pannben (*Os frontale*): Vänster sida av pannbenet har tre parallellöpande skåror, 50 mm långa och 2 mm djupa vilket skulle kunna härstamma från blodkärl som gjort djupa markeringar i pannbenet.
Skulderblad (*Scapula*): Vänster skulderblad har *lipping* på ledytan för överarmsbenet (*cavitas glenoidalis*) på den *inferiora* sidan. Det högra skulderbladet har likaså *lipping*, men då ledytan är trasig går det ej att utröna var den sitter.
Halskotor (*Vertebrae cervicales*): Halskota II-VII har små till storporiga kotkroppar på både den *superiora* och *inferiora* sidan. Halskota III-V synes ha intryckta kotkroppar. I:a halskotan har en tunn och smal kotbåge.

Tandstatus:

| | | |

Ålder: + 45 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2029 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är hela varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Rörbenen synes dock ha varit långa och slanka. Lårbenets nedre ledel är dock kraftig. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet, bäackenbenen samt på mått tagna på lårben och överarmsben. Åldersbedömningen har utförts utifrån tandslitage. Ben som saknas är vänster strålben samt armbågsbenen från båda sidor, sex halskotor och samtliga ländkotor samt flertalet bröstkotor, de båda blygdbenen, bröstbenet, korsbenet, ett antal tåben samt ett av de vänstra fotrotsbenen, ett fingerben, höger
nyckelben, sittbenet från vänster sida. Kraniet är komplett - så till vida att underkäken saknas - men krossat. Inga lösa tänder från underkäken har påträffats. Flertalet tänder från överkäken
finns. Höger tarmben synes ha en förändrad ledyta för fästet för korsbenet. Ytan är starkt uppluckrad med stora djupgående hål. Korsbenet saknas dock varvid en jämförselse inte kan göras. Vänster sida har en normal ledyta för fästet för korsbenet.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Inte alltför smala. Runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 3.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*:: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.2 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: 78 mm*.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 59.4 mm.

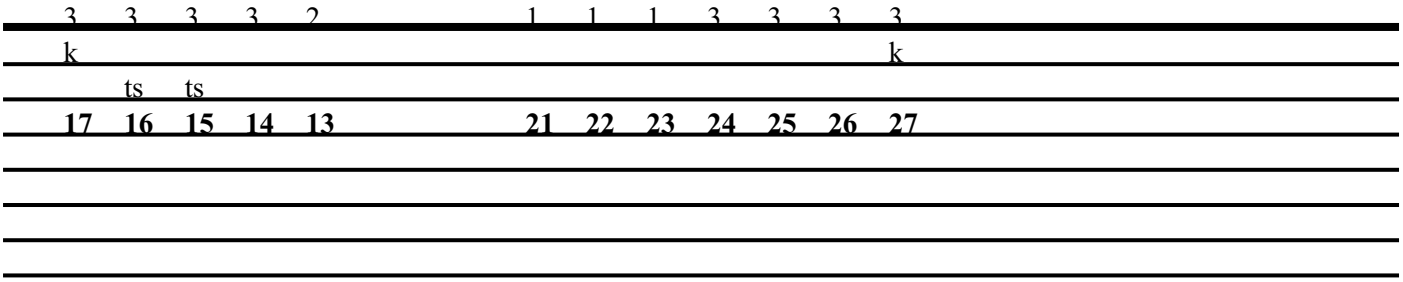
Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): + 45 år. Visdomständer saknas.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): -
Skallsömmar (*Suturer*): 0-1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Tarmben (*Os ilium*): Höger tarmben har en starkt förändrad ledyta (*facies auricularis*) för fästet för korsbenet (*os sacrum*). Ytan är starkt uppluckrad och storporig. Vänster tarmben har en frisk och normal

ledyta. Korsbenet saknas dock varvid en jämförelse inte kan göras.

Tandstatus:

Överkäke (*Maxilla*): *Alveoloer* för visdomständerna, 18 och 28, samt för *incisiver* och *canin* på höger sida finns. Tänderna har förlorats *post mortem*.. Lindrig grad av tandsten på den andra *premolaren* , 15, och på den första *molaren*, 16, på höger sida. Kariesangreppet på den andra *molaren*, 17, på höger respektive vänster sida, 27, ses *distalt* på nacken. Snett tandslitage inåt, *lingualt*., dvs. emaljen finns kvar i större utsträckning *buccalt*.

Underkäke (*Mandibula*): Underkäken saknas. Inga lösa tänder har påträffats.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Två delar av knäskål samt en del av skenben med en sammanlagd vikt av 9 gram samt en lös visdomstand från överkäken. Tanden har en 3 i slitage och nack-karies.

6.32. ANL. 31

Kön: Kvinna
Ålder: 35-44 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2101 gram

Ett fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kropps-längdsberäkning inte har kunnat utföras. Ben som saknas är flertalet tåben, ett mindre antal fingerben, ett av handrotsbenen, flertalet hals- och bröstkotor samt samtliga ländkotor, de båda blygdbenen samt flera revben. Bäckenbenen och korsbenet kvarstår endast som fragment.

Kraniet är krossat och inte komplett. Hela under- och överkäken saknas samt flertalet tänder från både över- och underkäke. Könsbedömningen har utförts utifrån könskaraktärer på kraniet,
höger tarmben samt mått tagna på lårben samt överarmsben. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån utseendet på ledytan på tarmbenet då övriga ålderskriteria saknas.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna. Runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 3
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -

Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.9 mm*.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 41.4 mm.
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 4-5. 35-44 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1-2.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Underkäke och överkäke saknas. Endast sju lösa tänder har påträffats.

Överkäke (*Maxilla*): Två visdomständer, en första *molar* samt två *premolarer* har påträffats. Samtliga har en 3 i slitage.

Underkäke (*Mandibula*): En visdomstand samt två *premolarer* har påträffats. Samtliga har en 2 i slitage samt lindrig grad av tandsten.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Ett handrotsben (*os trapeoideum*) h/v, tre fingerben h/v, en fiskkota samt tre djurtänder (två från gris och en från nöt) med en sammanlagd vikt av 7 gram.

6.33. ANL. 32A

Kön: Kvinna
Ålder: 45-49 år. *Maturus*
Kroppslängd: 157.8 cm + 3.72 cm
Skelettvikt: 3024 gram

Ett relativt komplett men fragmenterat skelett. Hela ben är endast vänster lår- och skenben samt ben från händer och fötter. Flertalet benelement är kraftiga - dock inte alltför långa - med väl markerade muskelfästen. Kraniet är delvis komplett men krossat. Samtliga påträffade tänder är markant nedslitna. Flera tandhål i underkäken har växt igen p. g. a. tandlossning. Flertalet
bröst- och ländkotor har insjunkna kotkroppar samt benutväxter. Höger skenben har en förändrad övre ledyta.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): Vä: 1. Hö: 2.

Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Vä:Tunn, skarp.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*):
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1-2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): Smal *ramus*
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 44 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42.8 mm
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 56.1 mm.

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*):-
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): 45-49 år
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 6. 45-49 år
Skallsömmar (*Suturer*): 2.

Kroppslängdsberäkning:
Lårbenets maxlängd: 420 mm
2.47 (42) + 54.10 = 157.8 cm + 3.72 cm

Lårbenet är något skadad *distalt* varvid kroppslängden kan vara något längre än den ovan an-givna.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Halskotor (*Vertebrae cervicales*): Halskota V, VI och VII har *osteophytbildning* runt kotkropparna. Kotkropparna är dessutom småporiga och insjunkna.
Bröstkotor (*Vertebrae thoraciacae*): Samtliga bröstkotor har insjunkna kotkroppar. Kota X, XI och XII har *osteophytbildning* runt kotkroppen både på den övre (*superiora*) och undre (*inferior*a) sidan.
Ländkotor (*Vertebrae lumbales*): Samtliga ländkotor har *osteophytbildning* längs kotkroppen både på den övre (*superiora*) och undre (*inferiora*) sidan. Kotkropparna är dessutom något småporiga.
Armbågsben (*Ulna*): Vänster armsbågsben har en något ansträngd *proximal* ledyta, dvs. *lipping*.
Skenben (*Tibia*): Höger skenben har på den övre (*proximala*) ledytan (*condylus medialis*) kraftig *lipping* på den bakre (*posteriora*) sidan av kondylen.
Knäskål (*Patella*): Vänster knäskål har en benutväxt som sticker ut från den bakre ytan (*facies articularis*) på den *laterala* sidan.

Tandstatus:

0-1	2		4	4	4	4		4	4		4	4		4	0-1
k											k				
						ts		ts			ts	ts		ts	
18	**17**		**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**		**24**	**25**		**27**	**28**
			44	**43**	**42**	**41**		**31**	**32**	**33**	**34**			**37**	
			ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts	ts			ts	
														k	
			3/4	3	4	4		4	4	3	3/4			4	

Överkäke (*Maxilla*): *Alveolen* för den första *molaren* på vänster sida, 26, är delvis igenväxt. Endast ett grunt hål kvarstår. Möjligtvis att tanden enbart har suttit med en eller två rötter i käkbenet. Kariesangreppet på *pre molaren*, 24, syns som ett ovalt litet hål på den *occlusala* ytan. Visdomständerna, 28 och 18, är inte märkbart slitna. Detta skulle kunna bero på att motsvarande tänder i underkäken aldrig har brutit ut, vilket innebär att *antagonister* inte har funnits. *Alveoloen* för den första och andra *molaren*, 16 och 17, på höger sida är delvis helt igenväxta. Av den andra *molaren* återstår endast en liten pligg. Resten av tanden har gått av. Den första *molaren* saknas.

Underkäke (*Mandibula*): Tänderna som saknas på höger sida, *premolaren* och de två första *molarerna* har samt på vänster sida *premolaren* och den första *molaren* har förlorats *pre mortem* då alveolerna för dessa tänder är igenväxta p. g. a tandlossning då käkbenet är kraftigt urholkat. *Alveoler* för visdomständerna saknas. Kariesangreppet på den andra *molaren* på vänster sida, 37, har reducerat tanden till att enbart bestå av en rot. Den andra har troligtvis gått av. Angreppet har dessutom reducerat halva den *occlusala* ytan. Lindrig grad av tandstensbildning. De två *incisiverna*, 41 och 31, utgörs av små smala pliggar. Måttlig till hög grad av *periodontal förändring*.

Fyra lösa tänder (pliggar) har påträffats som p. g. a. slitaget inte kan bestämmas till tand och sida. Två av dessa skulle kunna vara de främre *incisiverna* från underkäken.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Ett mallanhandsben II höger, två halskotor, kotfragment från halskota, fem fragment av korsben, höger språngben, vänster tarmben, del av höger skulderblad, tre handrotsben (os capitatum, os scaphoideum, os triquetrum) h/v, okben h/v, ett fotrotsben (os naviculare) h/v, fragment av revben, tåben, en del av skaft från strålben/armbågsben samt sex tänder (två *molarer*, två *premolarer*, en *canin*, en *incisiv*)

6.34. ANL. 32B

Kön: -
Ålder: + 60 år. *Senilis*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 799 gram

Ett mycket ofullständigt och fragmenterat skelett. Endast ett fåtal ben från handen är i helt skick. Ben som saknas är flertalet hals- bröst- och ländkotor, vänster nyckelben, flertalet ben från händer och fötter, höger överarmsben, höger lårben, de båda skenbenen samt knäskålarna, de båda blygd- och sittbenen samt bröstbenet. Av kraniet har endast fragment samt sju lösa tänder påträffats. Tänderna är kraftigt nedslitna med tandstensbildning. En könsbedömning har inte kunnat utföras då flertalet könsindikerande benelemet saknas. De få könskriteria som har påträffats uppvisar dock mer kvinnliga karaktärer. Åldersbedömningen har enbart utgått ifrån ledytan på tarmbenet då övriga ålderskriteria saknas. En kroppslängdsberäkning har inte kunnat utföras. Det vänstra armbågsbenet har en förändrad nedre ledyta, se under Patologiska och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): -
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): -
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): -

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.8 mm.
Mått på lårbenets leddel i knät: 75.2 mm.

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 8. 60 + år.
Skallsömmar (*Suturer*): -

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikernade benelement saknas eller är alltför fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Armbågsben (*Ulna*): Det vänstra underarmsbenet har *distalt* en bullig och reducerad ledyta.
Mellanhandsben (*Metacarpalia*): Mc I på vänster sida har *lipping* och en småporig yta på den *proximala* ledytan (*basis*).

Tandstatus:
Överkäke (*Maxilla*): Överkäken saknas. Fem lösa tänder har påträffats: Tre *premolarer*, två främre *incisier* samt en andra eller tredje *molar* från obestämd sida. Samtliga tänder förutom *incisiven* har en 4 i slitage samt måttlig grad av tandstensbildning. *Molaren* är kraftigt snedsliten *buccalt*.

Underkäke (*Mandibula*): Underkäken saknas. Två lösa tänder har påträffats: en *canin* från obestämd sida samt en tand som inte kan bestämmas då den har kraftig tandstensbildning runt hela nacken på tanden. De båda tänderna har en 4 i slitage. *Caninen* är snedsliten *labialt*.

6.35. ANL. 33

Kön: Kvinna
Ålder: 25-50 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: 158.7 +- 4.45 cm
Skelettvikt: 2290 gram

Ett relativt fullständigt men fragmenterat skelett. Höger överarmsben och armsbågsben är i helt skick.
En kroppslängdsberäkning har utförts på höger överarmsben. Ben som saknas är två handrotsben, höger knäskål samt ett antal revben. Kraniet delvis komplett men krossat. Samtliga tänder i överkäken finns. Tre tänder från underkäken saknas. Ojämt slitage i över- respektive underkäke. Bröstkotorna uppvisar insjunkna kotkroppar.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): -
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna. Runda
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): -
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 3.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): -
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*):-
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 38.4 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 39.9 mm*
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 49.6 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): Överkäke: 25-35 år. Underkäke: Hö: 33-45 år. Vä: 25-35 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 5-6. 40-49 år
Skallsömmar (*Suturer*): 2-3.

Kroppslängdsberäkning:
Överarmsbenets maxlängd: 300 mm
3.36 (30) + 57.97 +- 4.45 cm = 158.7 cm +- 4.45 cm

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Bröstkotor (*Vertebrae thoracicae*): Samtliga bröstkotor har något insjunkna kotkroppar.

Tandstatus:

0-1	2/3	3	3	3	3	2	2		3	3	2	3	3	4	3	2
ts		ts									ts			ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
	47	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**			**31**	**32**	**33**			**36**	**37**	**38**
	ts					ts			ts	ts					ts	ts
	3	3/4	3	3	3	2			3	2	2			4	3	2

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder finns. Något mer uttalat slitage på vänster sida. Lindrig grad av tandsten på den *buccala* sidan. Lindrig grad av *periodontal förändring*. Kariesangrepp har inte noterats.

Molarerna är mindre slitna än motsvarande tänder i underkäken.

Underkäke (*Mandibula*): De tänder som saknas har förlorats *post mortem* då *alveoleor* för dessa finns förutom höger visdomstand, 48, som saknar *alveol*. Lindrig grad av tandsten på både den *labiala*- och *linguala* sidan på *incisiverna* och på den *buccala* sidan på *molarerna*. Den första *molaren* på vänster sida, är betydligt mer sliten än motsvarande tand på höger sida samt att käkbenet har, p. g. a. en inflammatorisk förändring, resorberats kring rötterna vilket innebär att tanden antagligen har varit på väg att förloras. *Alveolen* för visdomstanden på samma sida, 38, är något utvidgad. Kariesangepp har inte noterats. Lindrig grad av *periodontal förändring* för övriga tänderna.

Övrigt:
Ben icke tillhörande skelettet: Två fingerben h/v, en tand.

6.36. ANL. 35

Kön: Kvinna
Ålder: 25-45 år. *Adultus*/*Maturus*
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 2158 gram

Ett ofullständigt och fragmenterat skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Rörbenen synes dock vara relativt långa och slanka. Ben som saknas är ett mindre antal handrotsben, samtliga fotrots- och mellanhandsben samt flertalet tåben, de båda hälbenen samt höger språngben. Kraniet är komplett men krossat
dock i relativt stora delar. Samtliga tänder, förutom en i båda över- och underkäke finns. Tänderna är inte alltför slitna. Flera benelement uppvisar ledförändringar. Höger lårben har en tillplattning av skaftet, se under Patologi och övriga skelettförändringar.

Könsbedömning
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna. Skarpa.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1-2.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 41.7 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 42.5 mm
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): -

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -

Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 2-5. 25-44 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Överarmsben (*Humerus*): Vänster överarmsben uppvisar ett hål (*foramen supra trochleare*) rakt igenom den nedre (distala) leddelen. Ett icke metriskt särdrag som oftare uppträder hos kvinnor än hos män. I detta fall klassas hålet som litet (Hrdlicka 1932:431-50).
Mellanhandsben (*Metacarpalia*): Det första mellanhandsbenet på höger sida har *lipping* på den undre (*palmala*) sidan av *caput*..
Fingerben (*Manus phalanges*): Ett av fingerbenen i den första raden har en bullig och deformerad ledyta mot mellanhandsbenet (*basis*).
Lårben (*Femur*): Höger lårben uppvisar *platymeri* med ett indexvärde på 70.2.
Höger lårben: *Anteriort-posteriort* mått: 210 mm
Transversalt mått: 299 mm
Vadben (*Fibula*): Vänster vadben är på den *distala* delen av *diafysen* uttalat platt och grövre än den *proximala* delen.
Skenben (*Tibiae*): Höger skenben synes ha råkat ut för en fraktur då en lös del av *diafysen* har en bensporre som sticker ut 4 mm. Tyvärr så syns inte hela den skadade delen då benet är trasigt.
Tåben (*Pedis phalanges*): De två tåben som påträffats är båda mycket smala och små. Synes vara något reducerade.

Tandstatus:

2	2	3	2/3	2/3	1		2	2	1	1	2	2/3	3	2	2
ts	ts	ts	ts					ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts
18	**17**	**16**	**15**	**14**	**13**		**11**	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**		**31**		**33**	**34**	**35**	**36**	**37**	**38**
ts	ts	ts		ts	ts	ts		ts		ts	ts	ts	ts	ts	ts
2	2	3	2	2	1	1		2		1	2	2	3	3	2

Överkäke (*Maxilla*): Samtliga tänder finns förutom den andra *incisiven* på höger sida, 12, som förlorats *pre mortem* då *alveolen* nästan är komplett igenväxt. Den vänstra *caninen*, 23, har en utvidgad *alveol* som nästan lämnar hela roten synlig. Lindrig grad av tandsten. Måttliga grad av *periodontal förändring*. Individen synes ha haft överbett då *incisivernas* slitage sitter på den
linguala delen av kronan. *Occlusalt* är de båda främre *incisiverna* inte slitna alls. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Samtliga tänder finns, förutom den främre*incisiven* på höger sida, 32, som har förlorats *post mortem* då *alveol* för denna finns. Kronorna på de båda främre *incisiverna* är något slipade på den *labiala* sidan vilket skulle kunna bero på slitaget för de båda främre *incisiverna* i överkäken. Måttlig till kraftig grad av tandsten på både den *linguala* och *labiala* - respektive *buccala* sidan. Kariesangrepp har inte noterats.

6.37. ANL. 36

Kön: Kvinna
Ålder: + 50 år. *Maturus* +
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 1497 gram

Ett fragmenterat och ofullständigt skelett. Inga av de långa rörbenen är i helt skick varvid en kroppslängdsberäkning inte har kunnat utföras. Rörbenen ser dock ut att vara långa och slanka. Ben som saknas är ett antal fotrotsben samt tåben, ett minre antal handrotsben samt fingerben, de båda blygdbenen samt bröstbenet. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet och bäckenbenet. Åldersbedömningen har utförts med hjälp av tandslitaget och utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet. Kraniet är krossat och inte komplett. Överkäken samt samtliga tänder saknas. I underkäken har samtliga tandhål helt eller delvis växt igen p. g. a. tandlossning. Underkäken är mycket tunn och smal.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tjocka. Runda.
Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): -
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 1.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 1.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 1.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*:: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.8 mm*
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): -
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 57.7 mm*

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): *Molarer* saknas p.g.a. tandlossning.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 7. 50-59 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 3.

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras då samtliga kroppslängdsindikerande benelement är fragmenterade.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Halskotor (*Vertebrae cervicales)*.: Flertalet halskotor har småporiga och insjunkna kotkroppar.
Nyckelben (*Clavicula*): Höger/Vänster nyckelben är smal och mycket platt på sidan mot skulderbladet. Detta skulle kunna vara ett resultat av en fraktur. P. g. a. fragmenteringen saknas yttersta delen.

Lårben (*Femur*): Både höger och vänster lårben uppvisar *Platymeri* med ett indexvärde på 70.87 respektive 70.17.
Höger lårben: *Anteriort-Posteriort* mått: 200 mm
Transversalt mått: 285 mm
Vänster lårben: *Anteriort-Posteriort* mått: 202 mm
Transversalt mått: 285 mm

Tandstatus:

47	**45**	**43**		**33**	**34**	**35**
ts		ts		ts	ts	ts
3	3	3		3	3	3

Överkäke (*Maxilla*): Överkäken samt samtliga tänder saknas.

Underkäke (*Mandibula*): Underkäken är mycket smal och tunn. Käkbenet är trasig där *incisiverna*, 31, 32 och 33, ska sitta varvid det inte går att avgöra om tänderna har förlorats *post*- eller *pre mortem*.. *Aleolerna* för *molarerna*, 36, 37, 38, 46 och 48 samt för den andra *incisiven* på höger sida, 42, är igenväxta p. g. a. tandlossning. Den andra *molaren* på höger sida är delvis igenväxt, vilket innebär att tanden endast har suttit löst i käkbenet. Kraftig tandstens-bildning på *premolarer* och *caniner*. Kariesangrepp har inte noterats.

6.38. ANL. 36B

I denna anläggning påträffades resterna efter en vuxen individ och ett spädbarn som låg vid fötterna invid den vuxna individen. Nedan kommer de att presenteras var för sig under beteckningen **VUXEN** respektive **BARN**.

VUXEN:

Kön: Kvinna
Ålder: 25-35 år. *Adultus*
Kroppslängd: 168. 8 cm +- 4.45 cm
Skelettvikt: 2369 gram

Ett fragmenterat skelett. En kroppslängdsberäkning har utförts på vänster överarm då de båda lårbenen är trasiga. Samtliga rörben är långa och kraftiga. Ben som saknas är ett mindre antal handrotsben samt fingerben, flertalet fotrotsben, mellanfotsben samt samtliga tåben, de båda blygdbensfogarna, flertalet bröst- och ländkotor samt en halskota. Kraniet är delvis komplett men krossat. Kraniet se ut att vara förhållandesvis kvinnligt i jämförelse med det övriga skelettet. Sömmen mellan höger och vänster sida av pannbenet (*sutura metopica*) har inte växt ihop, något som normalt sker i 2 - årsåldern. Flertalet tänder finns. Könsbedömningen har utgått ifrån könskaraktärer på kraniet och bäckenbenen samt mått tagna på lårben och överarmsben. Åldersbedömningen har utförts med hjälp av tandslitage och utseende på ledytan på tarmbenet mot korsbenet.

Könsbedömning:
Kranium:
Mastoidutskott (*Processi mastoidi*): 1-2.
Den övre ögonhålsranden (*Margo supra-orbitalis*): Tunna. Skarpa.

Området ovanför näsrot och ögonhåla (*Glabella*): 1.
Muskelfästet i nacken (*Protuberancia occipitalis*): 1.
Muskelfästet mitt på underkäken (*Tuberculum mentale*): 2.

Bäckenben:
Fåran under ledytan på tarmbenet (*Sulcus preauricularis*): Finns. 2.
Vinkeln mellan tarm- och sittbenet (*Incisura ischiadica major*): 2-3.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica)*: -
Bäckenöppningen *(Foramen obturatum*): -

Lårben:
Mått (vertikalt) på lårbenshuvudet (*Caput femoris*): 42.4 mm
Mått på lårbenets leddel i knät: -

Överarmsben:
Mått (vertikalt) på överarmsbenets huvud (*Caput humeri*): 44.8 mm
Mått på överarmsbenets leddel i armbågen (*Epicondylus*): 60.5 mm

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): 25-35 år.
Blygdbensfogen (*Symphysis pubica*): -
Ledytan på tarmbenet mot korsbenet (*Facies auricularis*): Fas 2-3. 25-34 år.
Skallsömmar (*Suturer*): 1.

Kroppslängdsberäkning:
Överarmsbenets maxlängd: 330 mm
3.36 (33) + 57.97 +- 4,45 cm = 168.8 +- 4.45 cm

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Pannben (*Os frontale*): Sömmen mellan de båda sidorna på pannbenet (*sutura metopic)* som normalt växer ihop runt 2 - årsåldern, har inte växt ihop. Orsaker till detta har givits såsom att det t. ex. är genetiskt.

Tandstatus:

1	1											4	2	1/2		
ts	ts		ts	ts	ts	ts				ts	ts	ts	ts	ts	ts	
18	**17**		**15**	**14**	**13**	**12**	**11**		**22**	**23**	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	
48	**47**	**46**	**45**	**44**	**43**	**42**	**41**	**31**	**32**		**34**	**35**	**36**	**37**	**38**	
ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts	ts		ts	ts	ts		ts	
k		k														
1	2/3	4	2	2	1	1	2	2	1		1	2	3/4	2/3	2	

Överkäke (*Maxilla*): Endast ett fragment av käkbenet kvarstår. Samtliga tänder har påträffats lösa. Tänderna är stora med långa rötter. De tänder som saknas, 16 och 21, har antagligen förlorats *post mortem* då övriga tänderär fina och och inte alltför slitna. Den första *molaren* på vänster sida är betydligt mer sliten än de övriga *molarerna*. Lindrig grad av tandsten förutom på den högra *caninen*, 13, som har kraftig tandsten. Kariesangrepp har inte noterats.

Underkäke (*Mandibula*): Den tand som saknas, 33, har förlorats *post mortem* då *alveol* finns.
Samtliga lösa tänder har långa rötter. Den första *molaren* på både vänster och höger sida, 26 och 46, är betydligt mer sliten än de övriga *molarerna*. Lindrig grad av tandsten på *molarer* och *premolarer*. Kraftig grad av tandstensbildning på både den *linguala* och *labiala* sidan på *caninen* och *incisiverna*.. Lindrig karies

på den *distala* sidan av nacken på *molarerna* , 46 och 48.

BARN:

Kön: -
Ålder: Nyfött +- 2 månader. *Infans* 1
Kroppslängd: -
Skelettvikt: 10 gram

Endast små fragment samt ett anlag till en mjölktand med en sammanlagd vikt av 10 gram återstår av detta barn.

Könsbedömning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern

Åldersbedömning:
Tänder (*Dentes*): Födelsen +- 2 månader

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte påträffats.

Tandstatus:
Ett anlag till en mjölktand (*molar*) har påträffats.

7. APPENDIX

Område med spridda ben (A10): X: 6.90, Y: 4.53 Z: 15.947:

En del av skulderblad (*acromion*), ett fingerben, två skaft av mellanhands/mellanfotsben, ett ledhuvud överarmsben/lårben, tre delar av bäckenben, fyra delar av skaft från lårben samt 19 oidentifierade fragment.

Vikt: 91 gram

Område med spridda ben: X: 6.45, Y: 4.50, Z: 15.877:

En ländkota samt sex oidentifierade fragment.

Vikt: 32 gram

Område med spridda ben (AD6; mellan A3 och D1):

Strålben h/v, fyra delar av skulderblad h/v, vänster språngben, två delar av skaft av vadben, två delar av leddel av överarmsben höger och vänster, 10 delar av revben, åtta delar av kota, tre tänder (två framtänder och en tand från gris) samt ett antal oidentifierade småfragment.

Vikt: 162 gram

Område med spridda ben (A6):

Armbågsben nedre leddel, strålben del av skaft, ett handrotsben (os capitatum), ett skalltaks-fragment, två delar av skaft armsbågsben/strålben, 10 delar av revben, tre halskotor, fyra bröstkotor, två ländkotor, 12 lösa ledutskott från kotor samt 15 små oidentifierade fragment.

Vikt: 103 gram

Område med spridda ben X: 6.65, Y: 7.58, Z: 15.877:

Underkäke samt sju tänder (sex *molarer* och en *premolar*).

Vikt: 46 gram

Område med spridda ben (A10):

Del av skenben, del av kota, del av skulderblad, två delar av fingerben samt 35 gram oidentifierade fragment.

Vikt: 47 gram

Område med spridda ben (A10): X: 6.96, Y: 4.58, Z: 15.847:

Höger skenben.

Vikt: 142 gram

Anl. C4. Ruta D1, E1. M.ö.h: 15.147

Kön: -
Ålder: 6 år +- 24 månader. *Infans* 1
Kroppslängd: -
Vikt: 195 gram

Resterna efter en yngre individ i 6 - årsåldern +- 24 månader. Denna har av arkeologerna inte fått ett eget anläggnings nr. varvid den inte finns med i kap. 7; analysdelen.
En könsbedömning tillika kroppslängdsberäkning har inte kunnat utföras p. g. a den låga åldern. Sjukliga eller andra skelettförändringar har inte noterats.

Könsbedömning:
Har inte kunnat uföras på grund av den låga åldern.

Åldersbedömning:
Tänder (*dentes*): 6 år +- 24 månader

Kroppslängdsberäkning:
Har inte kunnat utföras på grund av den låga åldern.

Patologiska och övriga skelettförändringar:
Patologiska eller andra skelettförändringar har inte noterats.

Tandstatus:

Överkäke (*maxilla*): Fem mjölktänder har påträffats (en *molar*, två främre *incisiver* samt två *caniner*). Nio permanenta tänder har påträfftas (en *molar*, fyra *premolarer*, två *caniner* samt två *laterala incisiver*)

Underkäke (*mandibula*): Två mjölktänder har påträffats (en *molar* samt en *incisiv*). Sex permanenta tänder har påträffats (en *molar*, två *incisiver*, en *canin* samt två *premolarer*)

Utöver ovanstående tänder har ett anlag till en andra *molar* påträffats som inte kan bestämmas till över- respektive underkäke.

ANL. C11:

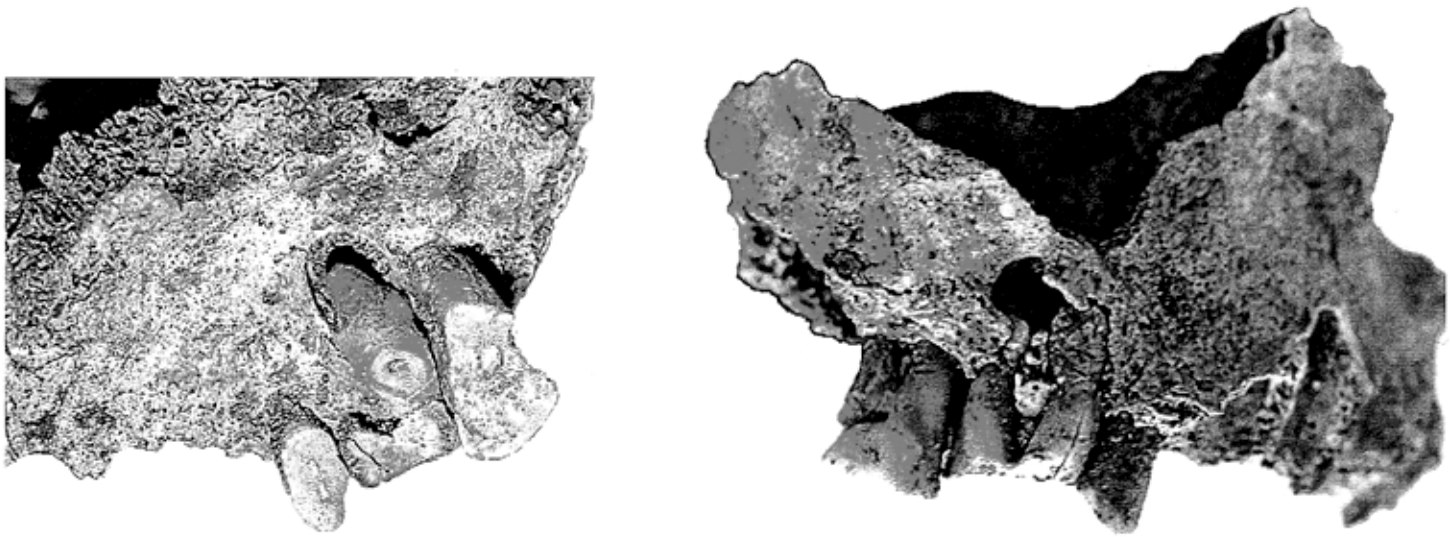
Fyra delar lårben, höger och vänster språngben, höger och vänster hälben, sex delar av skenben, en del av skulderblad, 11 delar av höger och vänster vadben, samtliga fotrotsben från höger och vänster sida, sex tåben, 12 mellanfotsben, en del av överarmsben, två fingerben samt oidentifierade fragment och rörbensfragment.

Vikt: 595 gram

ANL C8:

Två delar av skenben samt skaft och övre leddel av lårben.

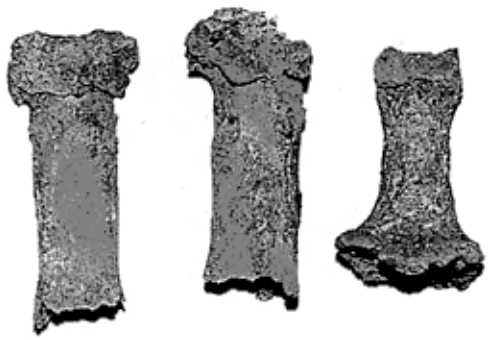
Vikt: 235 gram.

Anl. 26. Höger sida av överkäke. Kraftigt nedsliten första bakre kindtand med *abcess* på både in- och utsidan. Bilden till vänster från insidan och bilden till höger från utsidan. Foto D. Carlsson.

Anl. 14. Vänster sida av underkäke. Tunn och smal med igenväxta *alveoler.* Foto D. Carlsson.

Anl. 15. Fingerben. Förändrade ledytor. Foto D. Carlsson.

Anl. 24. Vänster armbågsben. Deformerad *distal* ledyta. Foto D. Carlsson.

Anl. 1B. Vänster överarmsben. Hål genom den *distala* ledytan. Icke metriskt särdrag. Foto D. Carlsson.

Anl. 15. Vänster språngben. Deformerat ledhuvud. Foto D. Carlsson.